

## *God Jul och Gott Nytt År!*



*Padis kloster.*

*Foto Per Söderbäck*

## *Ruts dröm*

*Psalm*

*Den milda natten böjer  
sig över världen  
och Sebaot välsignar  
Bet-Lehems gården.*

*På himlens blåa åker  
går månens skära.  
Guds skörd skall mänskosläktet  
på jorden nära.*

*Från Bet-Lehem skall spridas  
Guds bröd till alla.  
En skördeman från himlen  
skall Herren kalla.*

*Han går med öppna händer  
kring hela världen  
och livets bröd han skördar  
på himlens gården.*

*E.L.*

# KUSTBON

ORGAN FÖR  
ESTLANDSSVENSKARNA I SVERIGE  
Utgiven av Svenska Odlingens Vänner

Ansvärlig utgivare: *Hugo Mickelin*

Redaktör: *Edvin Lagman*

Redaktionssekreterare:

*Maria Broman*

I redaktionen: *Göran Treiberg,*

*Birger Westerberg*

Red. och exp. Eknäsvägen 2,

112 64 Stockholm

Kustbons postgiro: 19 72 07 - 4.

Tel. 56 16 37

Svenska Odlingens Vänner postgiro:

35 13 11 - 6

*Kustbon utkommer 1976 med  
fyra nummer*

*Prenumerationspris 1976 30 kronor*

*Annonspris 1/1 250:-, 1/2 130:-,*

*1/4 65:-, 1/8 40:-*

*Förlovnings-, vigsel- och*

*födelseannonser 10:-*

*Dödsannonser 60:-*

ISSN 0345-6706

Civiltryckeriet, Köping 1976.

## SOV-ARKIV

Vikingagatan 25  
113 42 Stockholm  
Tel. 08/32 48 78

## Innehåll

Ruts dröm av <i>E.L.</i>	1
Är vi beredda att fira jul av <i>Arthur Johanson</i>	2
Hans Pöhls liv och gärning av <i>Elmar Nyman</i>	3
En by och dess namn av <i>Edvin Lagman</i>	12
Julkväll i Höbring av <i>Birgit Hallman</i>	14
På tåget till Darbanga av <i>Bo Stenholm</i>	15
Thomas Lorentz 60 år av <i>Alexander Samberg</i>	15
Skeppet av <i>Edvin Lagman</i>	16
Officiellt	17
Kallelse till SOV:s årsmöte	17
Rättelser	17
Meddelande om ändring av redaktionens och SOV:s adress	17
Jan Utas av <i>Edvin Lagman</i>	18
Familjenytt	19
Bemärksedagar	20

Arthur Johanson

## ÄR VI BEREDDA ATT FIRA JUL?

Vår Herre hade också sina julförberedelser så att den stora glädjens högtid skulle kunna komma till stånd. Han blandade sig med dem som höll rådslag i själva kejsarborgen och styrde deras tankar så att det beslut de fattade, förde de kära från Nasaret till fädernas stad, Betlehem. När han tände den stjärna som skulle leda de vise från Österland i deras sökande efter den nyfödde judakonungen, vet ingen av oss, men i den rätta stunden gick den före dem som sökte.

Redan var änglakören vidtalad och ställde upp i den stilla natten för att sjunga sin allra nyaste sång. Den heliga jungfruns stund hade också kommit så att det förunderligaste som skett efter världens skapelse kunde äga rum. Nu var alla förberedelser vidtagna så att det kunde sägas: När tiden var fullbordad sände Gud sin Son. Och det blev sant som ängeln sade till några herdar: "Se, jag bådär eder en stor glädje."

Men större än all annan glädje var den som Gud erfor när det lilla barnet gjorde sitt inträde i världen.

*Guds ljusaste glädje brast i blom  
bland Betlehems låga hus  
när mitt i jordisk fattigdom  
ett barn såg dagens ljus.*

Den himmelske konstnären kunde ju många gånger erfarra glädje, så som det måste ha varit när den första vintergatan lades in mot de svindlande djupen eller när en ny sol samlade omkring sig några planeter till ringdans. Eller när en liten blyg Linnea för första gången öppnade sitt öga och lät sin vällykt stiga upp i ett doftande tack till Honom, som danat henne. Guds glädje måste ju ha varit jublande, när det stoft varav han danat människan fylldes av livets ande. Men ingenting kunde liknas vid den fadersglädje Gud kände när han, som så länge haft sin plats i Faderns sköte, nu kläddes i den spröda, skira skrud som är människans existensform inom tid-livets gränser.

"Vad skall du bli när du blir stor?" Den frågan har ofta blivit ställd till ett barn. Och när man vet de ungefärliga

gränserna för livet på jorden, så vet man också något av svaret. Men när frågan ställes vid det barn som vilar på krubbans hö och strå är svaret ännu en djup hemlighet.

Ty även om detta barn i allt liknade andra barn, bodde det ändå inom dess väsen något mer, det för oss ofattbara arvet från himmelen. Detta lilla älskade, hjälplösa barn blev med tiden den första sanna, verkliga människan efter Guds avbild. Ren, oförvitlig, olik alla andra, kunde de som stod honom närmast vittna och säga: "Vi sågo hans härlighet och det var som en enfödd Sons härlighet från sin Fader, och han var full av nåd och sanning."

Därför brast Guds ljusaste glädje i blom, ty nu fanns där någon som genomförde den eviga kärlekens rådslag. Detta heliga, ljuvliga liv nådde sin höjdpunkt då det utgavs som en lösen för alla de fattiga småbröderna. Då allt som stod hindrande mellan dem som syndat och den evigt Helige röjdes undan och Gud kunde taga fram sin allra kostligaste klenod, syndernas förlåtelse, och skänka den åt dem som förslösat sitt arv. Så kan man sammanfatta allt som tog sin begynnelse i stallet i Betlehem:

*Kring ett barn i en enkel krubba av halm  
och en man på ett grovhugget kors  
brusar den eviga segerens psalm  
som en strid och strömmande fors.*

Låtom oss då alla förbereda vårt julfirande genom att öppna våra händer till bröders hjälp. Vi får inte nöja oss med att ge de traditionella gåvor, som vi tänkt ut till våra närmaste, våra kära, utan vidga vår kärleks gränser till att omfatta hela vår värld såsom också änglasången lär oss då den talar om frid på jorden och ett gott behag till människorna. Vad många väntar på och väl behöver är omtanke, förståelse, kanske förlåtelse och ömhet.

Det är på de vägarna som även vår julglädje skall gå i blom. Det är genom ett sådant sinne som den nya dag vi alla längtar efter skall gry över vår stora mänskofamilj.



ELMAR NYMAN

# HANS PÖHLS LIV OCH GÄRNING



Lydia och Hans Pöhl. Fotot från slutet av 1920-talet

Den 15 augusti i år hade 100 år gått sedan Hans Pöhl – kulturkämpen, pedagogen, politikern – föddes i den lilla byn Klottorp på Nuckö. Han dog den 22 januari 1930, således endast 53 år gammal. Då hade han redan i tre årtionden stått i spetsen för den estlandssvenska nationalitetsrörelsen.

Vad vet vi om Hans Pöhls bakgrund, om hans utbildning, hans yrkesverksamhet, hans kulturella och politiska insatser? Vilka var hans inspirationskällor? Vad har han betytt för sina landsmän?

Familjenamnet Pöhl, stavat på olika sätt (Poel, Poell), fick Hans Pöhls farfarsfar Christian år 1835 – de flesta nucköbor tilldelades familjenamn under detta årtionde. Familjen Pöhl hade redan under 1600-talet, kanske ännu tidigare, bott i Klottorp. Även Hans Pöhls mor härstammade från en gammal Klottorp-släkt – Skrädarsa (Engman). Hans Pöhls far och farfar ägde ingen jord. De måste försörja sig och sina familjer som jordbruksarbetare på närbelägna herrgårdar eller hos bygdens bönder. Hans hade en tre år äldre syster, Maria – hon blev senare diakonissa i Reval – och en sju år yngre bror, Johannes, som blev folkskollärare och kommunalsekreterare på Rågö. När Hans var 14 år gammal dog fadern. En svår tid började för änkan och barnen. De båda äldsta bidrog till familjens försörjning främst genom hårda dagsverken framförallt på Dirslotts och

Sutleps herrgårdar under ferier och på fritid. Genom arbetsamhet, anspråkslöshet och gudsförtröstan klarade sig familjen. Modern fick glädjen uppleva barnens framgångar. Hon dog i Reval 1926.

Som alla andra började Hans Pöhl skolan vid 11 års ålder. Hans goda utförsågor upptäcktes snabbt av läraren i Sutlep. Själv var han tidigt inställd på att studera vidare och kanske bli lärare. Sådana tankar skulle endast ett par årtionden tidigare ha varit verklighetsfrämmande men de var det inte längre under 1880-talet. Sedan läraren-missionären E. Thorén, Evangeliska Fosterlandsstiftelsens utskänke, i samråd med framförallt prosten Girgensohn i Nuckö församling år 1873 i Paschlep, Nuckö, börjat utbilda lärare för guvernementets svenskbygder, hade bl.a. två ynglingar från Hans Pöhls egen hemby avancerat till folkskollärare. Thoréns seminarium hade visserligen stängts i början av 1880-talet men den ryska s.k. kreiskolan i Hapsal erbjöd tills vidare ett alternativ. För att få ihop pengar till skolgången i Hapsal måste han arbeta hårt under ferierna. 1893 lämnade han kreiskolan med goda betyg. Vägen till fortsatta studier och en drägligare tillvaro låg därmed öppen. Jämsides med förvärvsarbete fortsatte han sina studier och avlade rysk folkskolläraryxamen 1897, likaså i Hapsal.

Men ynglingen Hans Pöhl hade ännu inte nått sitt mål. Några dagar före sin 22-årsdag, i juli 1898, skaldar

han bl.a. följande under rubriken "Mina ideal":

Vad strävar du efter, vad tänker du på?

Du läsare frågar, jag svarar dig så:  
"Framåt uti bildning, i kunskap likaså. Se, det är min strävan, det tänker jag på."

Min längtan den ligger till fädernas land

Till vetenskapskällan, till Mälarens strand.

När kommer den tiden, när får jag dit gå,

Att vänner där finna och kunskaper få?

Hans Pöhl behövde inte hoppas förgäves. Han kom att finna kunskapens källa både vid Mälarens strand och annorstädes. Sommaren 1903 kunde han för första gången resa till Sverige, landet om vilket han dittills endast hade en "drömtaktig föreställning". Han upplevde några intensiva sommarmånader som gav ytterst viktiga kontakter med rikssvenska organisationer och personligheter och som också innefattade slöjdkurs på Nääs, föreläsningar vid Uppsala universitets sommarkurser och trädgårdskurs vid Jämtlands folkhögskola.

Från och med hösten 1904 arbetade och studerade Hans Pöhl i Reval. Han ville nu skaffa sig en utbildning som kunde meritera för anställning vid högre skolor. Småningom tog han kontakt med universitetet i Oxford och 1909 avlade han där sluttentamina för grundexamen i engelska språket och litteraturen. Under åren 1910-1914 var han inskriven vid universitetet i Cambridge. Kontakterna med de engelska universiteterna upprätthölls mest per korrespondens, vilket inte kan ha varit lätt med dåtida kommunikationer. Jämsides med sina studier i engelska språket och litteraturen och sin yrkesverksamhet i Reval var Hans Pöhl inskriven vid pedagogiskt institut i S:t Petersburg, där han 1912 med framgång avlade rysk gymnasialläraryxamen. Världskriget hindrade den kunskapsförstående unge mannen från fortsatt letande efter nya kunskapskällor. Men

det han hunnit med var imponerande nog.

Hans Pöhl var 17 år då han 1893 efter avslutad kreisskola fick anställning i Österby folkskola. Sju år senare flyttade han över till Höbrings folkskola. Under sammanlagt 11 år tjänstgjorde han som folkskollärare i sin hemsöcken Nuckö. Hans framåtanda och goda läshuvud förde honom snart till en annan skolform. Från 1909 tjänstgjorde han vid Revals stads handelsskola och handelsgymnasium. Den befattningen behöll han till sin död. Han var huvudlärare i engelska vid dessa skolor men undervisade också i kristendom.

Det var egentligen inte för att bli lärare i Reval som Hans Pöhl lämnade sin lärartjänst på Nuckö. Han kallades våren 1904 till två helt nya sysselsättningar. Man ville att han skulle överta klockarbefattningen i den svenskfinska församlingen och förestå sjömanshemmet i Reval, där han dessutom skulle fungera som sjömansmissionär. Hans Pöhl tackade ja till dessa tjänster. Han kvarstod på båda posterna ända till sin död. Under några perioder vikarierade han också som präst, senast 1923 under en vakans efter prosten Linderstam, därtill uppmånad – och uppmuntrad – av ärkebiskop Nathan Söderblom.

För estlandssvenskarna är Hans Pöhl framförallt mannen som gick i spetsen för den svenska nationalitetsrörelsen i Estland. Denna hans verksamhet omspannar så gott som alla sektorer av estlandssvenskarnas tillvaro som nationell minoritet – den är såväl kulturell som politisk. Vilket mål uppställde han för sig och med vilka medel ville han nå det?

Hans Pöhl började sin lärargärning under en för de baltiska provinserna svår brytningstid och i en blandspråkig trakt. Sedan några år tillbaka försökte den ryska statsmakten med förödande energi genomdriva förryskningen: man lockade och hotade. Loften om befrielse från skattebördor och om andra materiella förmåner hade fått även en del estlandssvenskar att överge fädernetron och övergå till statsreligionen, den rysk-ortodoxa. Förryskningsivern fick en effekt motsatt den önskade. Den aktiverade den estniska nationalitetsrörelsen. Detta var i och för sig lovvärt men kom att få svåra negativa

effekter för estlandssvenskarna, framförallt i blandspråkiga trakter. Den estniska nationalitetsrörelsen understöddes av de lokala överheterna – godsägare och prästerskap. För många präster hade det länge känts som en stor börda att nödgas använda två lokala språk, estniska och svenska, förutom obligatoriska ryska och tyska språken. Hans Pöhl hade märkt en direkt motvilja mot svenskarna och det svenska när han sökte sin lärartjänst på Nuckö. Prosten i församlingen hade gjort allt för att få dit en ren est. Pöhl tyckte sig också märka att de lokala skolmyndigheterna behandlade de svenska skolbarnen styvmoderligt.

Den unge Österby-läraren hade genom sina resor i hembygden också kunnat konstatera att svenskarnas antal ideligen decimerades. Det gällde framförallt Kors och Vichterpal men också Nuckö. En resa till Dagö gjorde ett outplånligt intryck på honom. Här träffade han bl.a. den 64-åriga Greis Mare, en av de allra sista dagösvenskarna. Denna kvinna berättade för honom att man ännu i hennes barndom allmänt talat svenska i hennes hemby, men att det svenska språket småningom helt hade undanröjts genom förföljelse från prästerna och de estniska grannarna. Denna kvinnas käraste klenod var moderns gamla, nötta svenska psalmbok. Hon sjöng ur sin kära psalmbok med darrande stämma: "Nu vill jag bryta upp, nu vill jag hädan fara och komma till det land, där mig är gott att vara." "Sångens toner", skriver Hans Pöhl, "som ofta avbröts av bittra tårar, ljödo så vemodsfyllt, beklagande." Han tyckte sig höra en klagosång över den döende dagösvenskan.

Hans Pöhl gör den ytterst nedslående iakttagelsen att svenskarna inte motsätter sig estniseringen. Han konstaterar att svenskarna "är likgiltiga för sin framtid, de fara med strömmen." Många skäms för sitt modersmål och söker dölja sin nationalitet. Så kan det inte få fortgå. Han tycker sig se lösningen – estlandssvenskarna måste upplysas, samlas till gemensamt värn för sin existens som svenskar. Den unge Pöhl fattar ett orubbligt beslut: att satsa allt för att rädda den döende svenskheten. Han är medveten om de stora svårigheter som kommer att möta honom – motstånd och misstroende från de egna, förföl-



Hans Pöhl med sina fem barn. Från vänster: Karin, Ivar, Olof, Ingeborg, Hjalmar. Fotot från början av 1920-talet

jelse från de maktägandes sida, väldiga arbetsinsatser.

Den svenska stammens räddning var Hans Pöhls målsättning på lång sikt. Men först gällde det att sprida upplysning och förbereda en nationell väckelse. Vad kunde en ensam ung lärare utan medel och utan kontakter uträtta för att nå detta avlägsna mål? Han har själv senare beskrivit situationen i denna lakoniska sats: "Svår var vägen, fjärran var målet, få de som ville vara med."

Att skaffa svenska böcker och skrifter till ett bibliotek på Nuckö, som sedan kunde ha filialer ute i byarna, framstod för Hans Pöhl och några av hans kolleger som ett nödvändigt etappmål i strävandena för svenskhetens bevarande i Estland. Utan hjälp från stamfränderna i Sverige var emellertid ett sådant företag otänkbart. Omkring sekelskiftet skrev Hans Pöhl i ett brev till en student i Uppsala bl.a.: "Bästa medlet att hålla de härboende svenskarna från att dö ut är att skaffa dem svensk läsning, så att de ej i brist på sådan äro tvungna att tillskaffa sig den estniska, som man här så lätt kan få, och som så ofta är fallet. Det vore av nöden att grunda ett allmänt bibliotek här på Nuckö. Om våra svenska bröder där hemma i Sverige hjälpa oss genom att sända böcker och tidningar därtill – ja, allenast då kan det lyckas." Pöhls brevvän i Uppsala sände brevet till Upsala Nya Tidning som hade vänligheten att publicera det. Utdrag ur brevet trycktes sedan även i andra tidningar. Tidningarna anbefallde på



det varmaste sin läsekrets att hör-samma nuckölärarens vädjan. Några dagar senare publicerade Aftonbladet i Stockholm en artikel av Hans Pöhls äldre kollega och nära vän Johan Nymann om estlandssvenskarnas bildningssituation och om behovet av svenskspråkig litteratur. Mycket tack vare dessa notiser började småningom bokpaketen strömma till Nuckö. Naturligtvis kunde ett bibliotek inte inrättas utan myndigheternas tillstånd, och det lät vänta på sig. Men de svenska böckerna lånades tills vidare ut i smyg.

En omfattande korrespondens följde med vänner i Sverige liksom med svenska föreningar. Men Hans Pöhl ville själv besöka Sverige, skaffa personliga kontakter och nödvändig information. Som nämnts kunde han sommaren 1903 företa en längre efterlängtd studieresa, som ledde till att för estlandssvenskarna värdefulla kontakter knöts. Hans Pöhl och hans mission ägnades stor uppmärksamhet. Hans föredrag refererades utförligt i pressen, bl.a. det som han höll vid Uppsala universitet. Rikssvenskarna fick höra åtskilligt nytt om de "baltiska svenskarnas" historia. Så här skrev t.ex. Jämtlands Posten den 9 september 1903: "Då han /Hans Pöhl/ slutade vaknade man upp liksom ur en vemodig dröm, där man skådat, hurusom det lilla i sin utveckling och växt kväves av massan omkring för att slutligen gå upp däri och upphöra att existera såsom något för sig själv."

Under sin rundresa i Sverige kunde Hans Pöhl med viss stolthet uppvisa ett litet häfte med titeln "Kalender eller Almanack för året 1903. För svenskarna i Estland." Detta var den första något större trycksak som utgetts av estlandssvenskar och var avsedd för estlandssvenskar. Utgivare var Hans Pöhl och Johan Nymann. Pöhl berättade för rikssvenskarna om vilka svårigheter de haft med censur och andra myndigheter innan almanackan kunde distribueras — den var i många estlandssvenska familjer den enda svenskspråkiga skriften vid sidan av Bibeln och psalmboken. Föga anade Hans Pöhl sommaren 1903 att Kalendern skulle överleva honom själv med 10 årgångar och att den skulle röna stor uppmärksamhet i Sverige. Göteborgs Postens huvudredaktör, sedermera professorn Wilhelm Lundström, den allsvenska rörelsens skapare, be-tecknar skriften som "den märk-

värdigaste nutida svenska almanackan", en skrift som man bör placera bland hyllans rariteter. Märkvärdig framförallt för de korta historiska översikter som där gavs och för en del övriga allmänna informationer och råd.

Om Sverigeresan 1903, som varade i ca fyra månader, har Hans Pöhl själv antecknat att den var "ytterst nyttig" för honom personligen och för svenskhetens arbete i Estland. Han kände sig uppmuntrad i sin gärning och han lyckades inspirera sina kolleger och medarbetare till en allt intensivare insats för svenskhetens bevarande i Estland. Främst på programmet stod nu bildandet och organiserandet av olika kulturella sammanslutningar. Han hade själv gjort en början redan 1896, då han som 20-åring startade en liten stråkorkester eller "violinkör" som han kallar den. Violinkören gav kanske inte så mycket ur musikalisk synpunkt men beredde några män tillfälle att träffas och diskutera gemensamma angelägenheter utan att myndigheterna behövde misstänka att något olagligt förekom.

I slutet av 1903 fick nucköborna tillstånd att bilda en nykterhetsförening, den enda typ av sammanslutning som var något så när tolererad av myndigheterna. Tanken var att bakom nykterhetsföreningens fasad bedriva kulturell verksamhet i ordets vidsträckt mening. Ordförande i Nuckö nykterhetsförening blev initiativtagaren Hans Pöhl. Mycket uppskattade var de s.k. brevaftnarna, då brev och postkort från medlemmar tillhörande nykterhetsrörelsen i Sverige lästes upp. Genom kontakter med svenska nykterhetsvänner fann många svenska böcker och tidskrifter vägen till Nuckö bibliotek.

Nykterhetsföreningens insatser för den estlandssvenska nationalitetsrörelsen får inte underskattas, men riktigt vad man tänkt sig blev föreningen inte. Dels omfattade den ju endast en begränsad del av svenskbygden, dels uppstod en viss inre splittring mellan "moderater" och "absolutister". De senare bar i likhet med vad som brukades i Sverige ett blått band — av motståndarna i svenskbygden kallat "Antikrists signum". Det framstod för Pöhl och många andra som absolut nödvändigt att en *allmän* kultur- och bildningsförening bildades, där samtliga svensk-

orter i Ryssland kunde samarbeta. Men först måste myndigheternas tillstånd utverkas. Först 1908 gavs klarsignal — mycket tack vare Hans Pöhls energiska uppvaktningar — och den nya föreningen, Svenska Odlingens Vänner i Estland, kunde ha sitt konstituerande sammanträde. (Ambitionen att skapa en förening för *alla* i Ryssland boende svenskar hade måst överges på grund av myndigheternas motstånd.) Hans Pöhl blev sekreterare i Svenska Odlingens Vänner centralstyrelse i Reval och därmed verkställande ledamot. När föreningen efter en stiltjeperiod under krigsåren 1918 återupptog sin verksamhet blev han dess ordförande och det var han sedan så länge han levde.

Svenska Odlingens Vänner skulle enligt stadgarna "verka för bildning och kultur bland den svenska befolkningen i Estland." Av förarbetena framgår att tillskyndarna ville "väcka det slumrande nationella självmedvetandet", "höja den andliga och materiella nivån", "sanera de hygieniska förhållandena." De insåg att detta program krävde personella och ekonomiska resurser av en storleksordning som man inte kom i närheten av. Men mycket kom dock att uträttas. Skolor inrättades i de blandspråkiga områdena Korkis, Reval, Vichterpal; den länge planerade folkhög- och lantmannaskolan kunde 1920 börja sin verksamhet och det svenska läroverket 1931. Även utanför skolväsendets ram sökte Svenska Odlingens Vänner på många sätt upplysa och vägleda framförallt yngre estlandssvenskar. Man anordnade studiecirklar, föreläsningaftnar, olika former av samkväm — särskilt i Reval —, animerade därtill lämpade personer att söka stipendier för skolgång och kurser i Sverige och Finland, utvidgade biblioteksverksamheten etc. Hans Pöhl var ända till sin bortgång centralgestalten i Svenska Odlingens Vänner. Han hade en enastående förmåga att skaffa föreningen sympatisörer (och donatorer) bland riks- och finlandssvenskar. Det var på hans förslag som föreningen 1920 beslöt att ingå i Riksföreningen för svenskhetens bevarande i utlandet — en transaktion som kom Riksföreningen att i ännu högre grad intressera sig för Estlands svenskar.

Svenska Odlingens Vänner har aldrig varit en politisk organisation. I dess första stadgar fastslogs att den inte

hade till syfte att verka för politiska ändamål. De politiska förhållandena under tsartiden gjorde en sådan paragraf nödvändig. Med undantag för revolutionsåret 1905, då bl.a. Hans Pöhl och några av hans kolleger höll politiska föredrag ute i bygderna vid några tillfällen, hade estlandssvenskarna aldrig bedrivit någon politisk verksamhet. Situationen ändrades emellertid radikalt efter marsrevolutionen 1917. De nationella minoriteterna i det stora Ryssland vaknade till medvetenhet och vågade öppet kräva autonomi av interimregeringen i Petrograd.

Bland de nationella minoriteter som kom med krav fanns även svenskarna i Estland. Återigen var det Hans Pöhl som tog initiativet. Han överlämnade ett memorandum till regeringen i Petrograd och en längre skrivelse till guvernementskommisarierna i Reval, där han framhöll, "att den svenska folkstammen i Estland, som är en del av landets grundbefolkning, må få rättighet att fritt utveckla den svenska odlingen och begagna sitt modersmål i skolan, kyrkan och de lokala ämbetsverken. Ävenså att svenskarnas rättigheter må garanteras i Estlands självstyrelse." Naturligtvis kunde Hans Pöhl inte verka ensam i detta viktiga sammanhang. Han måste veta att han hade sina landsmän bakom sig. För att dryfta det nya politiska läget och för att eventuellt bilda en svensk *politisk* organisation sammankallade han i april 1917 trettio representanter för de olika svenskorterna till ett möte i Svenska kyrkans församlingslokal i Reval. Pöhl betonade vikten av att ett systematiskt samarbete etablerades mellan de olika svenskorterna och att en fast politisk organisation inrättades, som kunde agera i folkets namn, underhandla med de olika politiska partierna i landet, göra framställningar till regeringen etc. Svenskarna finge under denna nydaningstid inte stå likgiltiga och rådlösa, de måste framträda som ett folk med rätt att vara med vid behandlingen av politiska och sociala frågor och utarbetandet av autonomi för Estland.

Hans Pöhl presenterade på mötet också ett av honom utarbetat förslag till stadgar för ett svenskt folkparti – Svenska Folkförbundet i Östersjöprovinserna (sedermera Svenska Folkförbundet i Estland). Både stadgeförslaget och namnet godkändes enhälligt



Legitimationskort för ledamoten av Konstituerande församlingen (Eesti Asutav Kogu) Hans Pöhl

av mötet. (Några dagar senare hölls det konstituerande mötet i Bergsby skolhus.) Mötet i Reval beslöt att ett upprop skulle tryckas och spridas bland den svenska allmänheten, var det bl.a. manades till "allsvensk samling" och sammanhållning. Detta minnesrika möte, då estlandssvenskarna fick sin första – och enda – politiska sammanslutning, avslutades med sången "Vad skall du älska." Versen som började med "Det svenska språk o håll det kärt" sjöngs om och om igen av mötesdeltagarna. Sammanträdet "bar en varm prägel av samhörighetskänsla."

Estlandssvenskarna hade alltså från och med våren 1917 två centrala organisationer, en rent kulturell och en politisk. Eftersom det genom Hans Pöhl förelåg en personalunion mellan de båda föreningarna – han hade naturligt nog utsetts till ordförande i den politiska sammanslutningen – hade det inte någon större betydelse i vilken förenings namn olika initiativ togs.

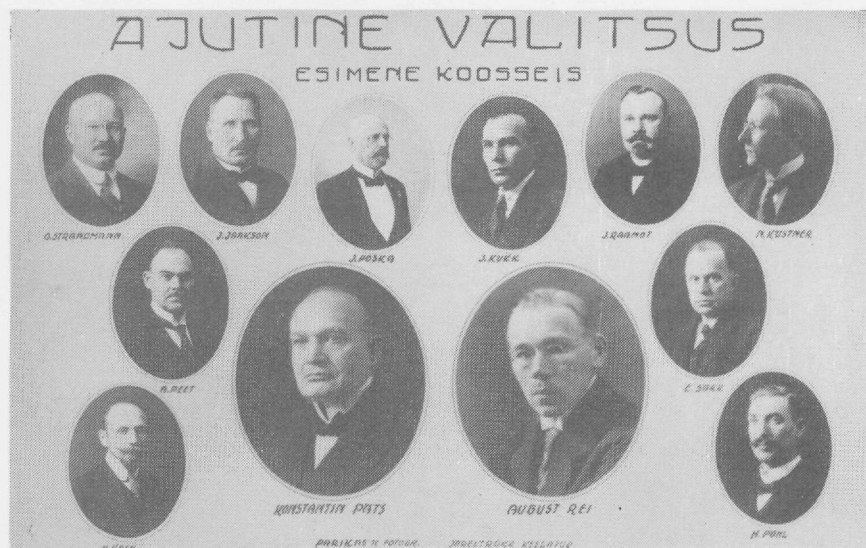
Svenska Folkförbundet kopplades omedelbart efter dess bildande in på viktiga politiska aktiviteter. Förbundet ansåg det nödvändigt att det fick en egen tidning så att dess budskap kunde nå ut till alla estlandssvenskar och till stamfränderna i Sverige och Finland. Beslut om utgivande av en månadsskrift fattades på Svenska Folkförbundets första kongress, som hölls i Hapsal i juni 1917. Men det dröjde ända till januari 1918 innan det första numret kom ut. Hans Pöhl stod som utgivare under det

första året, senare fick Svenska Folkförbundet även formellt överta utgivaransvaret. Tidskriften döptes till "Kustbon". (Det av kongressen föreslagna namnet "Svenskvännen" byttes ut av taktiska skäl.)

Svenska Folkförbundet hade knappt börjat fungera förrän det blev aktuellt med allmänna val till Lantdagen (Maapäev) – guvernementet Estland hade ju tillerkänts en viss autonomi av centralregeringen i Petrograd. Även den av ester bebodda norra delen av Livland anslöts till Estland, och därmed kom bl.a. också Runö att tillhöra samma administrativa enhet som de övriga svenskarna. Hans Pöhl blev invald i Lantdagen. Härmed hade hans politiska karriär börjat. Han kom att tillhöra Lantdagens förtroenderåd, dvs dess styrelse. Han var också ledamot i flera utskott, t.ex. i det viktiga utbildningsutskottet, där han fick tillfälle att påverka utformningen av den temporära skollagen. Det kan nämnas att han dessutom invaldes i kommissionen för guvernementets försvarsfrågor och i bränslekommissionen.

Bara några få månader fick Lantdagen syssla med sitt nydaningsarbete. Bolsjevikerna som genom novemberrevolutionen fick makten i Ryssland utfärdade omedelbart mötesförbud, som kom att gälla från november 1917 till februari 1918. Sedan tog den tyska ockupationen vid med bibehållet förbud från februari 1918 till november 1918. Naturligtvis var även de politiska partiernas verksamhet helt lamslagen under denna period. Repre-





Estlands temporära regering (Ajutine valitsus). Längst ner till höger svenske folkministern Hans Pöhl

sentanter för Svenska Folkförbundet träffades då och då i största hemlighet hemma hos Hans Pöhl i Sjömanshemmet i Reval. Det var ett farligt spel och tillbud saknades inte. Hans Pöhl måste vissa tider hålla sig undan för att inte riskera livet. Under den farligaste perioden satte han sig i spetsen för en fyrmannadelegation för att uppvakta den tyske överbefälhavaren generalen greve von Seckendorff och informera honom om den svenska befolkningens problem. I den skrivelse som lämnades fram framhölls i klara ordalag vilka krav svenskarna hade i kulturellt, socialt och nationellt hänseende. Delegationen tog upp nargösamhällets återupprättande (efter den beordrade totala evakueringen 1914) och runöbornas situation. (Runö hade under den tyska ockupationen åter skilts från Estland och tillsammans med södra Estland återförts till Livland.)

Uppvaktningen hos den mäktige tyske generalen hade vissa omedelbara positiva effekter. Några större nyordningar hann dock inte genomföras innan det var dags för tyskarna att lämna Estland. Nu – från och med slutet av november 1918 – kunde den estniska lantdagen åter sammanträda och återuppta sitt reformarbete. (Med Estland menades nu åter det gamla guvernementet Estland + norra delen av guvernementet Livland, inklusive Runö.) Lantdagens tilltag att proklamera Estland som en från Rådrepubliken Ryssland fristående suverän stat kunde naturligtvis inte accepteras av bolsjevikerna. De förklarade Estland krig.

I denna ytterst prekära politiska och militära situation – fienden stod inte långt från huvudstaden – tvingades den av Lantdagen utsedda provisoriska estniska regeringen att mobilisera alla tillgängliga resurser. Nu fanns ej utrymme för split olik befolkningsgrupper emellan. Koalitionsregeringen under Konstantin Päts kompletterades med representanter för de nationella minoriteterna – ryssar, tyskar, svenskar. Härigenom kom lantdagsledamoten Hans Pöhl att avancera till regeringsledamot och chef för Svenska folkministeriet. Lantdagen sammanträdde under det pågående kriget mycket sparsamt, varför all makt – såväl den lagstiftande som den verkställande – koncentrerades hos krigsregeringen.

Man skulle kunna tro att svenska folkministern främst kom att ägna sig åt frågor som angick den svenska minoriteten. Så blev det inte alls. Hans Pöhl sysslade i samma utsträckning som övriga regeringsledamöter med frågor som angick hela landet – de rörde givetvis främst självständighetskampen. Redan några dagar efter sin utnämning till regeringsledamot utsågs han till representant i en regeringsdelegation, som fick i uppdrag att i Sverige undersöka vilket intresse som där fanns för sändande av frivilliga till Estlands frihetskrig. Tack vare de förbindelser som Hans Pöhl tidigare etablerat kunde den estniska regeringsdelegationen komma i kontakt med lämpliga personer. (Det anlände småningom ca 300 frivilliga från Sverige.) Vid detta nya Sverigebesök fick Hans Pöhl på nytt tillfälle att

redogöra för estlandssvenskarnas politiska, materiella och kulturella situation. Hans uttalanden återgavs på framstående plats i den svenska rikspressen.

Att folkministrarna sysslade med andra frågor än de som gällde den egna gruppen återspeglas mycket tydligt i Kustbons innehåll under den tid Svenska folkministeriet existerade (11 dec. 1918–23 april 1919). Varje nummer av tidskriften innehåller diverse förordningar, meddelanden etc från den temporära regeringen liksom försvarsledningens tillkännagivanden om frontoperationerna. Av speciellt intresse för estlandssvenskarna var frågan om nargöbornas återflyttning till hemön, deras arrende- och äganderättsförhållanden och Nargös kommunalrättsliga status. Ön hade ju vid evakueringen 1914 administrativt hänförs till den estniska kommunen Harku. Pöhl lyckades förmå regeringen att tillsätta en särskild utredningskommitté för nargöfrågans lösning. Komlicerad var också frågan om Runös statsrättsliga status. För letterna var det ingalunda självklart att Runö skulle hänföras till Estlands territorium – öns angelägenheter hade ju i århundraden skötts från Riga och inte Reval. Problemet löstes sommaren 1919. Då kunde Hans Pöhl närmaste medarbetare Nikolaus Bles på estniska regeringens vägnar för de samlade runöborna läsa upp självständighetsaktens innehåll och förklara ön som en del av republiken Estland.

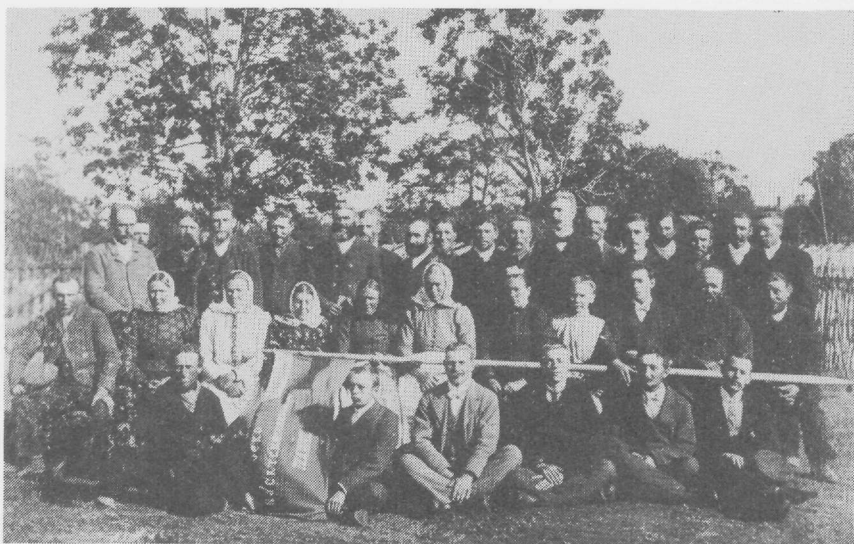
Om sin ställning som ordförande i en politisk sammanslutning blev Hans Pöhl i hög grad påmind när regeringen utlyste allmänna val till en konstituerande församling med uppgift att i första hand skaffa den nya republiken en provisorisk grundlag och sedan också en permanent författning. För Svenska Folkförbundet gällde det nu att se ut och propagera för kandidater till detta viktiga val, att visa vad de krävde politiskt och kulturellt och att ta ställning i den utomordentligt viktiga agrarfrågan och i frågan kyrkostat. För första gången deltog svenskarna i allmänna och direkta val (valet 1917 hade varit indirekt) och för första gången hade de också tillgång till en egen propaganda- och informationstidning. Av valtekniska skäl nödgades svenskarna ingå valförbund med estniska Kristliga folkpartiet, som mer än de övriga borgerliga partierna

betonade vikten av att religionsundervisning bedrevs i skolorna och att den kristna samhällssynen gavs spridning.

Valsamarbetet gav väntad utdelning. Hans Pöhl blev svenskarnas representant även i den konstituerande församlingen (Asutav Kogu), vars första sammanträde hölls den 23 april 1919. Därmed hade Lantdagen och den av Lantdagen utsedda regeringen spelat ut sin roll. De avgående lantdags- och regeringsledamöterna måste ha känt stor tillfredsställelse över att få uppleva den nya statens tillkomst, över att få se visionerna ta fast form. Hans Pöhl var en av dem som fått vara med från början i kampen för den estniska republiken. Han och många andra frågade sig nu om det alltjämt skulle finnas plats för minoriteternas representanter i den nya regeringen.

Svaret lät inte vänta på sig. Konstituerande församlingen hade en annan politisk sammansättning än Lantdagen och det allmänna politiska klimatet var ett annat än ett halvår tidigare. Det gavs inget utrymme för folkministrar. Pöhl och hans ryska och tyska kolleger fick hädanefter kämpa för sina respektive folkgrupper från en annan plattform.

Framförallt tack vare Hans Pöhl kom frågan om minoriteternas rättigheter att ingående diskuteras under grundlagsriksdagen. När nu majoritetsbefolkningens representanter inte ville veta av några folkministrar borde minoriteterna åtminstone ges folksekretariat, dvs ämbetsmannarepresentation. Hans Pöhl presenterade en del konstruktiva förslag till lösningar. Hans anföranden i minoritetspolitiska frågor väckte i allmänhet större genklang än de som hölls av representanter för ryssar och tyskar – de sistnämnda ansågs ju företräda de hatade förtryckarna av Estlands folk. Svenskarnas representant lyckades naturligt nog inte få lagrummen utformade så som han ville – men hans insatser är oomtvistliga vad beträffar utformningen av några av de centrala paragraferna om minoriteternas rättigheter i 1920 års grundlag. Dessa paragrafer hade i sin tur utslagsgivande betydelse som rättsunderlag vid utarbetandet av 1925 års lag om kulturautonomi för de nationella minoriteterna, en lag som rönt smickrande uppmärksamhet i omvärlden. (Det kanske bör tilläggas att svenskarna av olika orsaker aldrig kom att utnyttja denna lag.)



*Nuckö nykterhetsförening (1903?). Hans Pöhl, föreningens ordförande, sjunde från höger i översta raden. Bredvid flaggan sitter nykterhetsföreningens sekreterare Joel Nyman*

Jämsides med det invecklade grundlagsarbetet hade Konstituerande församlingen att ta ställning i en rad intrikata frågor, främst agrarfrågan. En betydande del av den nya republikens invånare utgjorde ett jordlöst proletariet, medan hälften av all jord låg under adliga latifundier, av vilka vart och ett i medeltal omfattade omkring 2 500 hektar. Regeringen och den lagstiftande församlingen var övertygade om att endast en radikal ändring av äganderätten kunde få majoriteten av medborgarna att helhjärtat stödja befrielsekampen. I oktober 1919 antogs den nya agrarlagen, som innebar att staten exproprierade alla riddargods som var större än 330 hektar. De skulle styckas mellan ortsbefolkningen och företräde ges deltagarna i frihetskriget och deras familjer. De nya småbrukarna erhöi i medeltal 25 hektar jord var.

Hans Pöhl hade anledning att i den lagstiftande församlingen understryka en av Svenska Folkförbundet uppställd målsättning – den i svenskbygden exproprierade jorden skulle i första hand ges till jordlösa svenskar. Mycket av reformens värde berodde ju på hur de lokala myndigheterna tillämpade föreskrifterna. Hans Pöhl kunde något senare ge praktiska exempel på hur svenskar förbigicks trots att de deltagit i frihetskriget. Grova orättvisor begicks t.ex. vid styckningen av Magnushovs gods på Ormsö, men även i andra delar av svenskbygden åstadkom styckningsprinciperna stark irritation. Den svenske representantens kritik och interpellationer i agrarfrågan synes ha haft en dämpande

effekt på de lokala myndigheternas självsvald.

Nämnas bör också att Hans Pöhl under grundlagsriksdagen / 1919-20 bl.a. kom att göra vägande inlägg i skolfrågorna. Svenska Folkförbundet hade under hans ledning hösten 1919 utarbetat ett mycket ambitiöst lagförslag – ”Förordning för de nationella skolorna” – som av Pöhl i form av en motion överlämnades till Konstituerande församlingen ”för granskning och godkännande.” Stor uppmärksamhet ägnade han naturligt nog även åt problemet kyrka-stat (kyrkan lösgjordes ju nu från staten) och åt religionsundervisningen i skolorna (som genom ett majoritetsbeslut helt slopades, trots kraftiga protester från främst Kristliga folkpartiet).

Sedan Konstituerande församlingen gjort sitt – den permanenta grundlagen antogs definitivt den 15 juni 1920 – utlystes val till Estlands första riksdag (Riigikogu). Mandatperioden gällde åren 1921-23. Också nu bedömde Svenska Folkförbundet sina chanser att med enbart svenska röster få in en representant i riksdagen som minimala. Svenskarna gick alltså på nytt samman med det estniska Kristliga folkpartiet, Hans Pöhl kom in även i riksdagen.

Liksom den Konstituerande församlingen hade den första riksdagen oerhört viktiga uppgifter att lösa, framförallt på lagstiftningens område. Representanterna för landets minoriteter ville så snart som möjligt ha en autonomilag. Utan en sådan lag framstod paragraferna i grundlagen om minoriteternas rättigheter som tomma





Nya sjömanshemmet i Reval, Sadama t. 11 a, invigdes 1925

deklarationer. Hans Pöhl deltog tillsammans med de tyska kollegerna i riksdagen synnerligen aktivt i utarbetandet av ett förslag till lag rörande kulturell autonomi för minoriteterna. Majoritetsbefolkningens representanter ansåg dock att andra lagförslag måste prioriteras och avgörandet dröjde. Riksdagen hann upplösas våren 1923 och förslaget till kulturell autonomi hade alltjämt inte slutbehandlats. Inte heller den akuta nargöfrågan hade lösts. Under riksdagsperioden 1921-23 var Hans Pöhl synnerligen aktivt engagerad också i frågan om återinförande av religionsundervisning i skolorna — en fråga som ledde till en allmän folkomröstning, där Pöhls och Kristliga folkpartiets linje segrade. Religionsundervisning återinfördes i skolorna, dock som ett frivilligt ämne. Eftersom folkviljan segrat över parlamentet tvingades detta att avgå — något före mandatperiodens slut.

På grund av den kritik som Svenska Folkförbundet utsatts för från olika håll för sitt samarbete med Kristliga

folkpartiet, valde Svenska Folkförbundet att vid riksdagsvalen 1923 presentera uteslutande egna listor. Det visade sig dessvärre att den svenska valorganisationen inte var tillräckligt effektiv. Några hundratal röster fattades för att svenskarna skulle bli representerade i andra riksdagen (för mandatperioden 1923-26). Detta var så mycket mera att beklaga som den för minoriteterna så viktiga frågan om autonomilagen nu måste få en lösning — den antogs ju också som bekant 1925.

Vid 1926 års riksdagsval (tredje riksdagen 1926-29) hade valbestämmeelserna ändrats radikalt — till klar nackdel för småpartierna. Endast de partier räknades som fick in minst två personer i riksdagen. För Svenska Folkförbundet återstod under sådana förhållanden inget annat än att återbilda valkartell med Kristliga folkpartiet, trots tidigare betänkligheter. Hans Pöhl placerades som första namn på Kristliga folkpartiets lista i Wieks (Läänemaa) krets. Kustbon uppmanade de svenska väljarna att stödja sin kandidat och särskilda valbroschyrer upplyste om att den svenska representanten nu liksom tidigare hade full handlingsfrihet i riksdagen. Ingenting hjälpte. De svenska väljarna gav det Kristliga folkpartiet ett halvhjärtat stöd. Partiet lovade emellertid att Hans Pöhl skulle få dela mandatperioden med en estnisk politiker och inträda i riksdagen under senare hälften av perioden.

Denna överenskommelse hölls inte strikt — Hans Pöhl fick inträda i parlamentet först när perioden började närma sig sitt slut. Från svenskt håll talades öppet om svek från kartellbroderns sida och ett fortsatt samarbete föreföll otänkbart. Allt fler röster höjdes för att svenskarna i fortsättningen skulle söka valsamarverkan med något minoritetsparti. Det tyska låg närmast till hands. Inför 1929 års val (till den fjärde riksdagen 1929-32) bildades det Tysk-svenska valblocket. Det saknades naturligtvis inte kritiska röster mot detta samgående med "baronernas parti." Arrangemanget kritiserades och förhånades även av de estniska partierna. Aldrig tidigare hade de svenska väljarna bestått en sådan uppmärksamhet. Många estniska partier vände sig till svenskarna med svenskspråkig valpropaganda. De potentiella ca 3000 rösterna var livsviktiga för varje parti.

Företrädarna för det Tysk-svenska valblocket var inte sena att anlägga moteld. Förutom broschyrer och flygblad på svenska och tyska språken spred de också valmaterial på estniska. De underströk att Tysk-svenska valblocket inte representerade något politiskt parti. Därför borde alla medborgare som tröttnat på de evinnerliga partiträtorerna rösta på blockets kandidater. I en till de estniska väljarna riktad broschyr pekas det på vilket inflytande de politiska partierna tillskansat sig på regeringsmaktens beaktning, och de höga skatterna, korruptionen, kohandeln på Domberget fördöms. I broschyren understrykes också med emfas nödvändigheten av att grundlagen ändras i syfte att stärka den verkställande makten, att en rättvisare vallag, ändamålsenligare arbetsordning för riksdagen och en omorganisation av hela förvaltningsstrukturen kommer till stånd. Sannerligen djärva tongångar för att komma från två små minoritetsgrupper!

De tysk-svenska valmakarnas prognoser visade sig vara realistiska. Svenskarna bidrog med beräknade ca 3000 röster. Tillsammans med tyskarnas ca 13 000 räckte röstunderlaget till tre riksdagsmandat, varav ett enligt tidigare överenskommelse tillföll svenskarna. Hans Pöhl hade därmed tillförsäkrats plats även i fjärde riksdagen. Samarbetet tyskar-svenskar förlöpte friktionsfritt. "Baronerna" visade sig ha föga gemensamt med de förkättrade storgodsägarna. Viktiga insatser planerades av de samarbetande minoritetsrepresentanterna, då Hans Pöhl i januari 1930 plötsligt rycktes bort. Tyskarnas positiva inställning till sin kartellbroder kom till klart uttryck i den uppkomna situationen: Svenska Folkförbundets kandidat Mathias Westerblom utsågs till Hans Pöhls efterträdare, trots att han hade tre tyska kandidater före sig på listan.

Om Hans Pöhl engagemang i rikspolitiken har nu sagts en del. Men naturligtvis kom han och Svenska Folkförbundet att agera även i rent lokala och regionala sammanhang, t.ex. i valen till kretsråden. Sammanträden, komponerandet av listor, valbroschyrer, flygblad, utrop och information i Kustbon, valtal etc — allt detta hörde till politikern Hans Pöhls vardag, även under perioder då han inte var riksdagsledamot. Förtroendeuppdraget

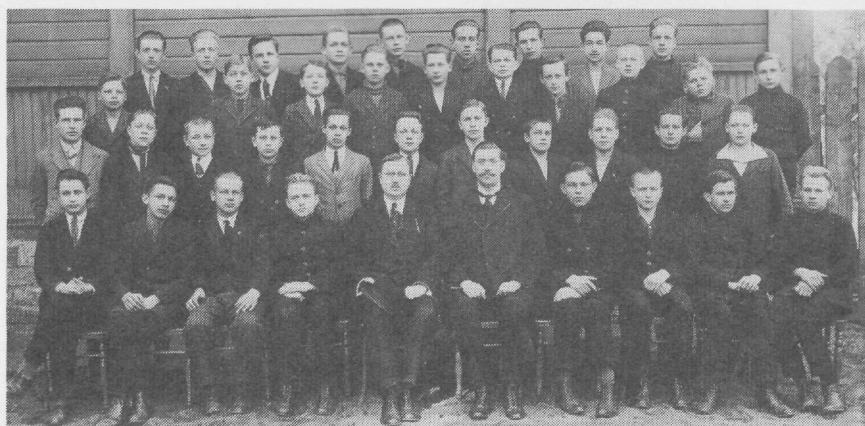
förpliktade honom att fungera som ett slags ombudsman för estlandssvenskarna. Så gott som dagligen kom det folk som ville rådfråga honom i ekonomiska, juridiska eller strängt personliga angelägenheter. Det var många som inte fattade viktiga beslut utan att först konsultera sin riksdagsman.

Här har särskilt framhållits Hans Pöhls insatser inom estlandssvenskarnas kulturella sammanslutningar – Nuckö nykterhetsförening och Svenska Odlingens Vänner i Estland – och försök har gjorts att ge konturerna till hans politiska verksamhet, för vilken Svenska Folkförbundet utgjorde en plattform. Det är också angeläget att framhålla hans insatser på det fackliga området. Hans Pöhl hörde till stiftarna av Svenska Lärarförbundet i Estland, som bildades vid Estlands frigörelse från Ryssland. Detta förbund intresserade sig särskilt för de svenska lärarnas utbildning och fortbildning. Han bidrog verksamt till att några duktiga estlandssvenskar fick statsbidrag för att genomgå folkskoleseminarier i Finland och Sverige. I de årligen återkommande fortbildningskurserna för svenska lärare deltog han med stort intresse såväl i planeringsarbetet som i lektorsverksamheten. Hans intresse för svensk litteratur återspeglas i omsorgen om de svenska skolbiblioteken. Att söka förbättra och komplettera det bristfälliga undervisningsmaterialet i de svenska skolorna låg honom också varmt om hjärtat. Han återkommer till temat gång på gång i sina inlägg i Svenska Lärarförbundet. Skolstyrelsernas knappa resurser medgav endast blygsamma inköp. Hjälp kunde bara sökas från Sverige och det svenska Finland. Hans Pöhl var också verksam i det Estniska Lärarförbundet, till vilket Svenska Lärarförbundet var anslutet. Här pläderade han i renodlat fackliga frågor: lärarnas avlöningsförhållanden och bostäder etc.

Men Hans Pöhl hade ju ej endast förtroendeuppdrag att sköta utan också ett yrkesarbete. Lektorssysslan, som i sig var betungande, förde med sig författande av läroböcker i engelska och utarbetandet av ett engelsk-estniskt lexikon. Med klockarbefattningen följde även andra engagemang i församlingen, bl.a. ordförandeskapet i kyrkorådet och som nämnts vikariatet för prästen. Även föreståndarskapet



*S.O.V. inköpte år 1912 fastigheten Rannasauna på Nuckö för 1950 rubel (tidigare ägare köpman Palmberg). Föreningen startade här ett mejeri och ett försöksjordbruk. Fastigheten var också avsedd att bli ett surrogat för den länge planerade folkhögskolan – man avsåg att där anordna "föredrag och andra bildande samkväm." Krigen och andra oförutsedda omständigheter gjorde att Rannasauna aldrig kom att fungera. Fastigheten, som hårt belastade föreningens ekonomi, avyttrades i början av 1920-talet*



*Hans Pöhl tillsammans med 1 klassen vid Revals kommersgymnasium 1927*

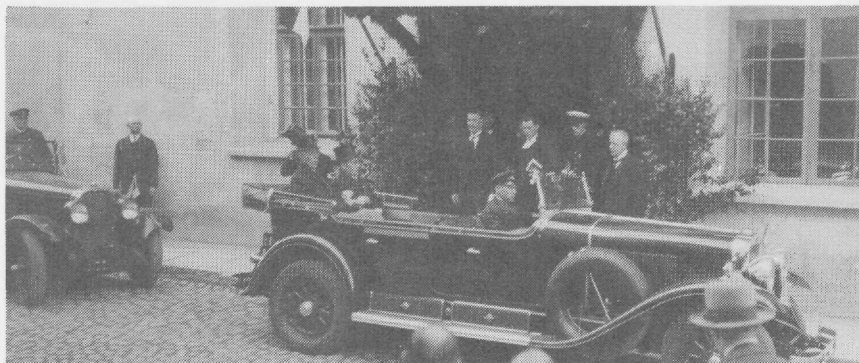
för sjömanshemmet/sjömansmissionen förpliktade. Han deltog i ett mångårigt planeringsarbete för ett nybygge, som enbart det skulle ha kunnat ge honom heltidssysselsättning. Hans Pöhls uppslagsrikedom vid planeringen av detta projekt och hans energi när det gällde att skaffa erforderliga medel – bl.a. måste utländska långgivare anlitas – resulterade i att ett nytt, ändamålsenligt och av sjöfolket ytterst uppskattat sjömanshus öppnades i Reval 1925.

Det säger sig självt att denne mångsysslare inte i den utsträckning han själv skulle önskat kunde ägna sig åt sin familj eller åt någon fritids-hobby. Hans Pöhl gifte sig 1906 med Lydia Lindström, dotter till skol-läraren och klockaren Johan Lindström på Ormsö. Deras fem barn var ännu små när fadern drogs in i det politiska livet. Men han visste att barnens uppfostran handhades på bästa sätt av hans duktiga hustru, som också var hans uppskattade medarbetare i sjömansvården. Hennes roll var särskilt viktig under de tider då

familjefadern av rädsla för deportation och andra repressalier måste hålla sig gömd. När tiderna var fredligare samlades familjen under sommarferierna i villan på Ormsö. Här kunde Hans Pöhl njuta av naturen – han var en stor naturälskare och romantiker –, här kunde han fritt musicera och sjunga som i ungdomsåren. Kanske han också fick stunder över till författande i bunden form – han var ingen oäven rimsmidare.

Estlandssvenskarna hade inte många ledarpersonligheter. Hans Pöhl var en av de få vars namn var känt inte bara utanför bygdekretsarna utan också utanför landets gränser. Hans stora insats består i att han så klart insåg att svenskarna i Estland höll på att gå upp i den estniska majoritetsbefolkningen, och att något radikalt måste göras för att höja deras bildningsnivå och självkänsla. En nationalitetsrörelse, en självmedveten nationell minoritet skapas inte över en natt – i synnerhet inte när alla försök till frigörelse motarbetas av ett mäktigt statsbärande folk. Hans Pöhl formulerar





Från konung Gustaf V:s statsbesök i Estland i juni 1929. Bredvid konungen sitter hans värd, Estlands statsäldste August Rei. Majestätet bevistade bl.a. också en kort gudstjänst i svenska kyrkan i Reval. Riksdagsman Hans Pöhl välkomnade på församlingens och estlands-svenskarnas vägnar



Hans Pöhl jordfästes söndagen 26 januari 1930 i S:t Mikael kyrkan i Reval. Akten förrättades av prosten H. Engström. Estlands regering representerades av minister Hünerson och riksdagen av dess talman K. Einbund, som särskilt framhöll Hans Pöhls förtjänster vid uppbyggandet av den estniska staten. Begravningsprocessionen fortsatte från svenska kyrkan upp till Domberget och Riksdagshuset och därifrån till kommersgymnasiet och centralstationen. Kistan transporterades sedan till Hapsal och Ormsö. Svenskar från Nuckö, Ormsö, Reval och Sverige turades om att bära kistan den 6 km långa vägen från Sviby brygga till Hullo kyrka. Hans Pöhl vilar på Ormsö fridfulla kyrkogård

målsättningen — svenskhetens bevarande i Estland — han söker också anvisa medlen för dess förverkligande. Främst vill han bilda sammanslutningar med kulturella och politiska syften. Han och hans meningsfränder lyckas med det nästan omöjliga — att på kort tid ingjuta nytt levnadsmod hos landsmännen, att på olika sätt höja deras andliga levnadsstandard, att få omvärlden att tro på att det existerade en svensk nationalitetsrörelse och en homogen svensk nationell minoritet i Estland.

Hans Pöhl är den som griper tillfället i flykten när 1905 och 1917 års revolutioner lättar på de stränga banden. Han medverkar aktivt i frigörelseprocessen som ledamot av Lantdagen och av krigsregeringen. Som en av grundlagsfäderna deltar han aktivt i utformandet av Estlands nya grundlag. Som riksdagsman under fredsåren får han tillfälle att undersöka i vilken utsträckning grundlagens intentioner förverkligats.

Även om Hans Pöhl i första hand var svenskt nationellt inriktad och naturligt nog i främsta rummet intresserade sig för minoritetslagstiftning och de nationella minoriteternas allmänna villkor, var han ingalunda någon trångbröstad sekterist. Tvärtom kan en betydande del av hans politiska arbete ses som en insats för det gemensamma fosterlandet Estland. Hans förmåga att obehindrat tala och skriva estniska, svenska, ryska, tyska och engelska var en stor tillgång under dessa kaotiska tider. Hans goda kontakter med Sverige blev till stor nytta. Han blev regeringens Sverige-emissarie under republikens mest kritiska skede och det var också han som via sina kontakter påskyndade Sveriges erkännande av Estland de jure. Hans

Pöhl åtnjöt som få minoritetspolitiker majoritetsbefolkningens aktning.

Man kan fråga sig hur Hans Pöhl orkade med alla sina uppdrag, fysiskt och psykiskt. Under hans aktiva 30 år härskade regimer av skilda slag i Estland — tre ryska, en tysk och en estnisk —, han upplevde tre revolutioner, ett världskrig och det estniska frihetskriget, omständigheter som ju inte precis var ägnade att underlätta kulturella och politiska insatser. Vad som drev honom måste ha varit en okuvlig vilja att uppnå det mål som han trodde på — härom bär de anförda exemplen rikt vittnesbörd. Hans allsidiga begåvning var givetvis också en förutsättning för hans framgångar, inte minst hans talang för det politiska arbetet. Utan minsta praktik eller utbildning på det samhällspolitiska området dyker han upp som partiledare, om än för en liten språkgrupp, och etablerar sig genast på rikspanet. Han hade också den för en ledare viktiga egenskapen att kunna samarbeta, lyssna och ta råd av sina kolleger och medarbetare.

Psykiskt tycks Hans Pöhl ha varit stark. Han visade alltid upphöjt lugn, var fåmäld och hade en naturlig värdighet. Under dessa oroliga tider krävdes också ett stort mod av den som ville utträtta något. Hans Pöhl var till synes orädd. Han litade helt på sin barndoms Gud. Hans starka gudsförtröstan återspeglades såväl i det vardagliga arbetet som i hans predikningar.

Kan man psykologiskt förklara att Hans Pöhl vigde sitt liv åt den svenska nationalitetsrörelsen? Intrycken från barndomsåren tycks ha varit utslagsgivande. Han kom från en blandspråkig trakt där svenskarna i alla avseenden var i underläge. Utan

tvekan tog han också starka intryck av sin 17 år äldre kollega Johan Nymann, med vilken han redan som mycket ung kom i kontakt. Johan Nymann, som själv var ytterst bekymrad för svenskarnas framtid och som länge grubblat över hur man skulle kunna åstadkomma en radikal förändring av deras tillvaro, uppmuntrade på alla sätt sin unge vän att förkovra sig i svenska språket och Sveriges historia och att aktivt ägna sig åt landsmännens problem.

Hans Pöhl kom också att ta starka intryck av den allt intensivare estniska nationalitetsrörelsen. Kontakterna med Sverige, framförallt med Wilhelm Lundström, utgjorde självfallet en utomordentligt viktig källa till inspiration. Hans Pöhl hade glädjen att se många av sina kolleger ansluta sig till

Edvin Lagman

# EN BY OCH DESS NAMN



Stora gatan i Spithamn intill Kärrgärdes-grinden. Till höger Andorsa, till vänster Matsa.  
Foto Per Söderbäck

De påtagligaste minnena av byarna finns lagrade i deras namn. Låt oss dra oss namnen i en estlandssvensk by till minnes och resonera litet om dem. Vi begränsar oss till gårdnamnen och personnamnen. Egentligen lämnar gårdnamnen i de flesta fall även upplysningar om det äldre personnamnsskicket.

1

Vi väljer byn *Spitamb* 'Spjuthamn, hamnen vid "Spjutet"', och vi granskar först gårdnamnen, *ståls-namnena*.

den svenska nationalitetsrörelsen. Det uppstod ett samarbete mellan kamrater som delgav varandra rön och synpunkter. Kanske var det den entusiastiska andan vid dessa sammanträffanden och samhörigheten med liktänkande som blev den främsta drivfjädern.

Hans Pöhl tidiga bortgång betydde en svår förlust för svenskheten i Estland. Det fanns ingen som hade hans auktoritet och erfarenhet. Även om det inte uppstod någon direkt maktkamp bland dem som skulle fortsätta hans verk, kom dock verksamheten att i många avseenden splittas och mattas. Även den allsvenska rörelsen blev lidande. Att Hans Pöhl

*Andorsa* låg strax till höger om *Kärrgärs grinde*, när man kom in från byns åkrar. Gårdens förste ägare har tydligen hetat *Andors*, den lokala formen av mansnamnet *Anders*.

*Matsa* hette gården mitt emot på andra sidan gatan. Namnets ursprung råder det ingen tvekan om: *Mats*. Som vi ser slutar gårdnamnen på *-a*. Detta är en gammal genitivändelse, som vi möter i fornsvenskan hos en del personnamn, särskilt inlånade mansnamn: *Magnusa*

också var djupt saknad av såväl majoritetsbefolkningen som övriga nationaliteter i Estland gavs det många bevis för. Sällan har posthumt så många uppskattande ord sagts om en politiker av representanter för så vitt skilda politiska meningsriktningar. Allsvensk Samling i Göteborg talar om kungssorg och kommer sanningen nära.

Estlandssvenskar och ättlingar till dessa, som inte längre behöver föra någon nationalitetskamp, har all anledning att med beundran och tacksamhet minnas Hans Pöhls hängivna, uppoffrande arbete för den svenska folkstammen i Estland.

(jfr estlandssvenskt *Mangorsa*), *Andresa* (jfr *Andorsa*) osv. Detta *-a* har så småningom kommit att uppfattas som speciell gårdnamnsändelse och lagts även till andra benämningar än personnamn.

I flertalet fall fanns av gårdarna i byn *Spithamn* en "storbonde" och en "lillbonde". *Storbonden* var ställets gamla kärna, *lillbonden* avstyckningsbonde med bara lite mark. Det fanns sålunda *Mats storbon* och *Mats lillbon*. Till vänster om *Kärrgärdsgrinden* låg *Martnsa* 'Martins'. Närmaste stället benämndes *Larsorsa*, ett namn som tydligen utgår från personnamnet *Lars*. I andra byar fanns också formerna *Larsa* och *Larsasa*. Fortsatte man från *Matsa* åt höger längs bygatan kom till *Jåkasa*, på samma sida av gatan som *Andorsa*. *Jåkasa* - uttalat med långt *a* i den tryckstarka stavelsen — tycks utgå från den estniska formen av *Jakob*, nämligen *Jaak*. Men denna form kan naturligtvis från början ha varit svensk.

*Jakas* "lillbonde" hette *Jakasa* med kort *a* och låg i södra utkanten av byn tillsammans med andra utflyttarställen. Den språkliga skillnaden mellan de båda namnen kan jag inte utan vidare förklara.





Vy över Spithamnstranden och Kors daln  
(Spithamnviken) från Hao lun

Närmast intill på samma sida av gatan följde så *Bäntasa*. Ursprunget är helt klart. Personnamnet Bengt, Bent, av Benedictus, ingår. Gården hade både "storbonde" och "lillbonde".

På andra sidan gatan hade vi *Esmarsa*, både *Esmars storbon* och *Esmars lillbon*. Här möter vi nu det första namnet som inte tolkar sig självt utan vidare. Ett studium i gammalt nordiskt personnamnsskick leder dock fram till att vi här har att göra med ett *Äsmar*. *Äs-*, parallellform till *As-* (fornnordisk gud), finns noterat som personnamnsförled, likaså *-mar* som efterled (t ex *Gudmar*). Den förste på *Esmars-stället* hette förmodligen *Äsmar*.

Granne med *Esmarsa* var *Sävresa*, likaledes med "storbonde" och "lillbonde". Liknande namnformer i andra byar är *Sävorsa*, *Seffers*, estniskt *Sihver* o d. Utgångsform är tydligen *Sigfrid*, med sidoförmen *Siffer*. Det är troligt att *Sävresa* och *Sävorsa* har den estniska formen som utgångspunkt; jfr att estnisk kahvel har givit kortstavigt *gafol* 'gaffel', estniskt *sahver* har blivit *safor* 'skafferi' osv.

Den följande gården heter *Händorsa*. Namnet utgår från formen *Händor*, *Händer* av *Henrik*, som har en rad andra former (*Hinrik*, *Hindrik*, *Hinder*). *Händors lillbon* kallades åtminstone av de yngre *Matasa*, möjligen en form av *Mattias*, *Mattis*, *Mats*.

Närmaste granne med *Händorsa* var *Pētorsa* (*Pētors-Kristijan* och *Pētors-Anton*.) Gårdnamnet kommer givetvis av *Pētor* 'Peter'.

*Jocksa*, uttalat med å-ljud, låter sig inte utan vidare förklaras. Förmodligen är det även i detta fall fråga om ett personnamn. Stället låg intill *Matasa* och *Skoluse* 'skolhuset'.

Söder om *Sänd rännarn* 'Sandränniln', som skilde den gamla delen av byn från *Spitamb sån* 'Spithamnsanden', låg några relativt nya gårdar. *Jakasa* nämndes ovan. En annan utflyttning från *Jākasa* inne i byn var *Mōa* 'Mons', nära intill kanten på den stora mo, som sträckte sig ända till *Bergsby* i söder och det estniska *Naiva* 'Neve', estn. *Nōva*, i öster. Inne i skogarna vid vägen till *Naiva* låg skogvaktarbostället *Vāda* eller *Vā-uddsa* av *vad* 'grund sjö' med den lokala formen 'va, den senare namnformen med tillägget *udde*. Intill *Mōa* låg slutligen *Strānsa*. Namnet kommer av *strānd* 'strand'. *Strānsa* låg åt strandhållet från de andra gårdarna därute.

Under de senaste årtiondena före överflyttningen till Sverige tillkom ytterligare *Mats-Matias* lilla stuga, *Mats Lillbons-Matias* hus och *Esmars-Johannesa*, som ännu inte hade fått riktigt stabila namn.

Längst i nordväst på udden låg *Nibondasa* 'Nybondes'. Namnet säger oss att detta var en ny gård i förhållande till den centrala bebyggelsen. Nytt var också *Nigorsa* 'Nygårds', helt utanför byn och på västra sidan av udden. På andra sidan *Dēram vīke* 'Digerhamnviken', nära vilken *Nigorsa* låg, fanns vid en av tsarrysk militär byggd stenväg mellan *Roslep* och *Dēram* sist av alla det gamla skogvaktarbostället *Dēram* eller *Dēram-bon* med namn efter viken. *Dēram* kallades fö hela området kring denna vik. *Vāda* och *Dēram* var byns yttersta utposter i öst och sydväst. Till *Dēram* flyttade de senaste åren även människor från grannbyn *Roslep*. Längst i nordväst på udden låg en gräns- och tullstation, som inte hade gårdnamn utan bara kallades *kardon*, en gammal rysk benämning på militärförläggning, och österut vid *Spithamnans* utlopp inte

långt från *Vāda* bodde ett par bröder som kallades *Å-pojka*.

Denna genomgång visar oss, att de allra flesta gårdnamnen utgår från manliga personnamn. Det är sannolikt den förste innehavarens eller brukarens namn som på så sätt bevarats. Gårdnamnen lämnar sålunda bidrag till våra kunskaper om äldre personnamnsskick. Tyvärr vet vi dock inte hur gamla gårdarna är. Byn tillkom vid mitten av 1300-talet, men namnen på gårdarna behöver ju inte vara lika gamla.

Utflyttarställena har som synes benämnts efter andra principer. Här är det främst naturnamn som är kärnan. Ett par av de senaste nybyggena började också stundom kallas med namn som utgick från tidigare namn på terrängavsnitten där de byggts: *Brobicksa* 'Brobäckens' och *Hundabacksa* 'Hundbackens'. I det senare fallet gjorde sig dock en reaktion märkbar, och förmodligen skulle detta namn inte ha accepterats slutgiltigt.

I *Spithamn* fanns inte alla typer av gårdnamn representerade. En viktig grupp som förekom i andra byar var de som utgick från yrkesbeteckningar: *Skrādarsa*, *Skomåkarsa*, *Draiarsa* m fl. Förutom skraddare, skomakare och drejare hade det givetvis också funnits annat yrkesfolk, som satt spår i namnskicket. Förmodligen fanns det också ett eller annat "uppkallelse-namn", namn som "medförts" från ursprungsorten. Hit hör kanske *Sipsa* i byn *Paj*, som kan tänkas komma av *Sibbo* i *Nyland*. Bynamnet *Paj* är med säkerhet samma som *Pojo* i *Nyland*.

Jag hoppas att nästa gång få tillfälle berätta litet om personnamnsskicket, så som jag själv minns det från min hemby.

Birgit Hallman

## JULKVÄLL I HÖBRING

Snödrivorna ligger djupa längs gårdsgårdarna, på en del ställen sticker bara stöarna upp ur drivorna. Barrskogen står mörk i vinternatten, den upplyses bara av snön som ligger vit på dess nedtyngda grenar. Ute råder fortfarande stor frid och stillhet.

Det lyser svagt ur två fönster i stugan vid Jåksa i Höbring, och röken börjar stiga upp ur skorstenen.

Det är julaftonsmorgon, mamma är först uppe och har tänt i spisen. Hon väcker största delen av familjen som består av tolv personer. Var och en har sina givna sysslor att uträtta, så att allting är klart omkring middagen.

Kristof och Fridolf börjar med att skotta snö, fina och breda vägar skall det vara. Först måste vägen till bastun skottas, så att någon kan gå och tända i bastun för att den skall hinna bli varm. Det är noga med att man badar bastu så tidigt som möjligt på julafton.

Vatten från brunnen måste bäras dit i förväg och hällas i en stor så, som bör vara full med kallt vatten. Varmt vatten får var och en ta med sig inifrån köket när det är dags att bada.

Pappa går först för att utfodra hästarna som skall ha extra havre och väl rengjort i spiltorna. Pappa sätter också upp havrekärvar åt småfågeln, en sätter han i lönnen som står mitt på gårdsplanen, där trivs domherrarna under hela helgen.

Ester är också tidigt uppe, det är hon som oftast bakar vetebrödet (*kakobre*) på julafton. Det är ett stort ansvar och mycket viktigt att vetebrödet blir lyckat, för under helgen kommer det många främmande (*langar*). Då är det inte roligt att sätta fram mindre lyckat bröd.

Brödet bakades på en gång i en stor ugn som eldades varm med björkved; hur många vedträn man lade in i ugnen berodde på antalet bröd som skulle bakas. Vetebröd bakades endast till helger och till bröllop.

Ett par av flickorna går ut i ladugården för att mjölka korna och ställa i ordning där. Alla djuren skall ha något extra gott och mycket halm att ligga på. Kattorna får varm mjölk i en träskål i ladugården.

Kristof och Fridolf tar yxa och såg med sig och går ut i skogen för att hämta julgran. Mamma påminner dem

om att det måste vara en vacker gran.

Kristofs Olga skurar golvet i storstugan och lägger färskt granris framför båda trapporna.

När Kristof och Fridolf kommer hem med granen, sätter dom den i julgransfoten som består av två tjocka bräder ihoplagda till ett kors med ett hål i mitten som granen skall stå i.

Granen ställs mitt på golvet i stora rummet i stugan, fram på dagen kläs den, med ljus, några rader pärlor, flaggor samt några andra småsaker.

På julafton uträttades endast nödvändiga sysslor, inga vardagliga arbeten fick förekomma, så mycket som möjligt gjordes färdigt i förväg.

Fram på dagen då det var städad överallt, alla badat i bastun, julgranen klädd, brödet bakat, alla djuren omsedda och utfodrade, då började man förbereda sig för den högtidligaste stunden på julaftonen. Det var julbönen i skolhuset.

Från varje gård i hela byn gick nästan alla familjemedlemmar till julbönen i skolhuset.

Det var vackert och högtidligt när Höbring sångkör sjöng "Stilla natt, heliga natt" och "Det är en ros utsprungen" samt andra julsånger.

Alla ville höra när Jåks-Pappa läste julevangeliet, då kändes det att det var något särskilt med julafton.

Käckas-Pappa hade hand om söndagsskolbarnen i byn, som alla satt närmast julgranen och först sjöng "Nu så kommer julen". Käckas-Pappa delade också ut påsar som innehöll julkarameller och pepparkakor till varje söndagsskolbarn.

Två av söndagsskolbarnen hade gått runt i byn före jul, till varje gård, och samlat ihop pengar till detta.

Skolläraren Anton Vesterberg spelade på orgeln och alla församlade sjöng julsångerna med stor inlevelse.

Trevligt var det när Vesterberg delade ut posten efteråt. Antagligen sparade han ihop julkorten som anlände före jul och delade ut dem på julafton. Det var roligt att få julkort från utlandet.

De flesta familjerna hade anhöriga antingen i Sverige eller i Amerika. Alla kände varandra, så det blev mycket diskuterande om vem som fick julkort



från vem, före avskedstagandet och "God Jul"-hälsningarna mellan alla byborna.

Gårdarna Källskogen och Grässved låg drygt två km ifrån skolan, därför åkte foket därifrån med häst och släde till julbönen. Alla andra gick. Hästarna var försedda med bjällror. Vi ifrån Jåksa hann gå en bit på hemvägen, medan hästarna spändes för, därför hörde vi bjällerklängen först bakom oss. När hästarna närmade sig, steg vi åt sidan nästan upp i snödrivan, så att de kunde åka förbi.

Det lät vackert med bjällror, alla lyssnade till bjällerklängen som tonade bort i stillheten och vintermörkret.

När vi kom hem från julbönen i skolan tändes ljusen i granen. Pappa spelade på orgeln och vi började med att sjunga "Nu tändas tusen juleljus" och fortsatte att sjunga genom alla julsångerna.

Sedan åt man av julmaten, som helst skulle bestå av tre sorters kött, nöt-, gris- och fårkött, korngrynskorv samt kalvsylta. Godast smakade nog det färskaste vetebrödet, som inte förekom så ofta.



Bo Stenholm

## På tåget till Darbanga

Jag minns en natt  
 på tåget till Darbanga  
 kupén var full av folk  
 som rökte och pratade  
 själva satt vi i dörröppningen  
 med benen halvvägs ute  
 kvällssolen sken genom en reva i molnen  
 röd stor och överklig  
 den efterträddes snart av kolmörk natt  
 lika svart som kolet som kom virvlande från loket  
 koldamm som jag fåfängt försökte torka bort  
 från ansikte och kläder  
 den varma natten omgav oss på alla sidor  
 skuggor av palmträd och sockerrör  
 sprang förbi utanför den öppna kupédörren

långt långt borta såg vi ljus  
 och vi trodde det var D.  
 Men när vi steg ner på banvallen  
 såg vi att det var en liten plats  
 där tåget bara stannade en mycket kort stund  
 fruktförsäljare strömmade mot oss  
 och fyllde tystnaden med sina skrik  
 jag hjälpte en liten pojke  
 att hitta en slant i gruset mellan rälsen  
 och plötsligt  
 fick jag en känsla  
 att i natt ska något ske  
 drömmen mardrömmen kan bli verklighet  
 den är mycket nära  
 inne i den svarta och fuktiga natten

## Thomas Lorentz 60 år



Vi träffades första gången, Thomas Lorentz och jag, på Runö i november 1942, mitt under brinnande krig. Våra vägar korsades åter långt senare här i Sverige. Du hade lämnat Ditt Runö i Rigaviken och jag min gamla svenskby Korkis vid Finska viken. Och nu tar jag till orda, därför att Du nyss har fyllt 60.

När man hade ätit färdigt, läste pappa ur bibeln, sedan böjde alla knä, när pappa bad och tackade Gud samt läste Fader vår.

Julaftonen avslutades med att pappa spelade på orgeln och hela familjen sjöng "Stilla natt, heliga natt".

Thomas Lorentz föddes på Runö den 28 november 1916. Hans far var den nu hädangångne klockaren Henrik Lorentz. Thomas mor – också hon numera borta – var dotterdotter till den finlandssvenske kyrkoherden Adolf Fredrik Dreijer, som verkade på ön under 1800-talets senare hälft. Thomas Lorentz hustru heter Brigitta, hans hustru i första giftet hette Kristina. Barn i första giftet: Eskil, Brita Solveig, Ulla Stina; barn i andra giftet: Eva, Lena. Och nu några data om Thomas Lorentz verksamhet i det offentliga livet och om honom själv i övrigt.

Thomas Lorentz växte upp i en musikalisk och sångintresserad klockarfamilj. Han kom därför själv helt naturligt att omfatta musiken med stort intresse. Sålunda kunde han redan som rätt ung sköta orgeln i kyrkan under gudstjänsterna hemma på Runö. För att ytterligare förkovra sig i musik och för att få en grundligare och allsidigare utbildning, framför allt i ämnena sång och kyrkomusik, bedrev han åren 1935-1936 sång- och musikstudier vid Musikaliska Akademien i Stockholm, främst på initiativ och rekommendation av musikdirektör Oskar Lindberg, organist i Engelbrektskyrkan i Stockholm. Att dessa studier blivit resultatrika och att Thomas Lorentz på bästa sätt har förvalt sitt pund som sångare och musiker har jag kunnat bevittna under min vistelse på Runö krigsåren 1942-1944. Och så är han ju även här i Sverige en anlitad sångare, såväl i

operakören som i kyrkliga sammanhang, varvid bör nämnas hans framträdanden som solist i Matteuskyrkan i Stockholm. Det är förstäligt att en person med hans kvalifikationer har kommit att medverka i estlands-svenskarnas föreningsliv här i Sverige. Vid årsmötet 1974 invaldes han i Svenska Odlingens Vänners styrelse och utsågs till kassör. Då jag vid detta tillfälle av åldersskäl drog mig tillbaka från styrelsen efterträdde Thomas mig. Han har all den skolning och erfarenhet som en person i den ställningen kan ha behov av. Redan på Runö fick han under en följd av år – även under kriget – som kommunalsekreterare och postexpeditör, ja, som kommunens kamrer och allt i allo handlägga öns förvaltning. Vad det än gällde på Runö – tjänstgöringen i kyrkan som organist, kommunens administration eller sist och viktigast: folkets överflyttning till Sverige – så var Thomas Lorentz alltid genom sitt sunda omdöme, sin rådighet och sin klarsynthet en kraft att lita på, en tillgång av fast och bestående värde.

Thomas! På Din högtidsdag blev Du ihågkommen av Din släkt, av många vänner och bekanta i vida kretsar, inte minst av landsmännen från det gamla Run och från kulturföreningen Svenska Odlingens Vänner. Detta visar hur uppskattad Du är.

Många välgångsönskningar även i efterhand! Din ödesbroder

Alexander Samberg

EDVIN LAGMAN

# SKEPPET

EN BERÄTTELSE

Det brådskade med de sista körsorna, och just i de dagarna kom bud från herrgården, att baronens ved skulle ur skogen, innan föret tog slut. Två gårdar fick slå sig samman om man och häst. På så sätt kom det sig, att Adam for till herrgården med Rönnbacks märr, just när Simon hade tänkt att få låna den för att åka till staden efter segelduk.

”Inte kan man bara gå och vänta”, tänkte Simon. ”Den vägen har mången gått förut och med större lass på ryggen.”

Och en apilmorgon steg han upp före gryningen, klädde sig och åt och axlade sin börda. Han hade kvällen innan hämtat Villems fläksida, de hade slagit in den i en presenning, surrat rep runt omkring den och knutit öglor att trä amarna igenom, så att lasset gick att bära bekvämt på ryggen.

Bygatan låg tyst och öde, alla sov ännu, när han lämnade de sista husen bakom sig och kom in på stigen över mon. Natten var klar, himlen stod full av stjärnor, de föreföll alltid större och klarare, när man kom ut ur byn. Simon lämnade kålvagnen och polstjärnan bakom sig, där han vandrade fram i natten. Kålvagnen var den enda bild, som han kände igen bland alla däruppe; efter den stillastående stjärnan, som den bilden vred sig omkring, kunde man segla, när det inte var mulet, det kände han till. När han gick, blinkade det mellan tallarnas kronor, stjärngatan syntes bredast över hans egen väg, den stakade ut hans jordiska kosa uppe på himlen.

Det var lätt att vandra i mörkret, som dock inte var ett djupt mörker. Tankarna rörde sig också så lätt i mörkret. Det hade Simon ju märkt många gånger tidigare, särskilt när det var alldeles stilla som nu. Inte en kvist rördes, skogen sov, endast havet hördes helt svagt, som ett stigande och sjunkande sus. Och även det upphörde

snart alldeles, när Simon hade hunnit längre in i skogen.

Tankarna lekte med framtiden. De tänktes av en man, som bar nästan bara framtid inom sig. Han hade inte mycket att tänka tillbaka på, enstaka händelser kanske, som framträdde, när han formade och målade framtiden. Herrgården – hovet – baronen, det var inte så länge sedan man ännu fick spö i stallet, och nog mindes Simon vad som sades, och nog hade han ärvt medvetandet om herrarnas makt, men detta var inte verklighet för honom längre, det hade ingenting med framtiden att göra. Oupphörligt gled båten in i hans tankar igen, han såg den färdig under segel, han såg dess detaljer, visste vad som skulle göras. Och så var hans tanke återigen på väg mot sommaren, den första seglatsen, det blåa havet, staden, bryggan, handeln och pengarna, rublerna, hela packen av vackra, nya, styva papper med tsarens bild på och lyckan gömd inuti. Gården friköpt, lättare för pappa. Kanske nytt boningshus och småningom ett nytt fartyg, det riktiga, det stora fartyget.

Skogen öppnade sig, Simon var snart framme vid slänten ned mot ån. Där fanns det en stor öppen plats, egentligen en inbuktning i skogen från de trädlösa lågmarkerna, som bredde ut sig bortom några små, grunda sjöar. I slänten, alldeles ensam, stod den gamla tallen. Simon kunde se den tydligt, det var ljusare här än inne bland träden, morgonljuset började också skimra rött på andra sidan skogen, över havet. Tallar som står ensamma får annan form och annan karaktär än de som växer i skogen, de blir som nybyggare, starka, vresiga och självsäkra, tystlåtna och buttra. Det var något helt annat än de raka spetorna som växte i flock.

Simon och tallen var gamla vänner. Redan på den tiden, då Simon tillsammans med de andra pojkarna om våren

i snösmältningen sprang och ljustrade gåddor i ån, brukade han växla ett och annat ord med tallen. Ja, i början hade han ju inte sagt något, bara gått förbi och tyckt, att den var annorlunda än andra tallar, förstått att den inte var enbart ett träd, men så småningom blev det klart för honom, att tallen kände igen honom, och så blev det som det blev. Den var inte alltid överens med Simon, och ibland fattade den t.o.m. humor. Som nu förra våren, då de skulle ut och rensa hövallarna. Medan de andra gick ned på ången, hade Simon gått bort till tallen för att hänga upp matsäcks-påsen och dricks-skaggen i den. När de var klara med arbetet skulle de sätta sig under tallen och äta.

Simon hade sett sig omkring på marken – så skräpigt där var. Sedan hade han tittat på tallen och sagt:

–Jaså, du har stått och barrat ned här, gamla spöke.

Men då hade han riktigt känt, hur tallen studsade, blev purken och tvär.

–Ska du säga så! Om en gammal tall! Och du ska vara min vän! susade den.

–Åja, åja, du förstår väl skoj, hade Simon svarat och skrattat – tänk att man i den åldern fortfarande kunde vara så barnslig.

”Vilket bra ämne till vränger och stävar”, tänkte Simon nu, när han såg tallen i den ljusnande apilmorgonen. Men han ångrade sig genast: tallen hade många gånger förut hört hans tankar.

Vattnet flöt svartblankt i ån en bit längre fram. Vägen var upptrampad och sandig här, och man kunde se den även på andra sidan bron, där den åter kröp in i skogen. Himlavalvet började ljusna, morgonen nalkades.

Då såg Simon två skuggor glida fram mellan träden på andra sidan ån, låga, smygande skuggor, som rann fram över marken. Hans nattvana öga uppfattade genast vad det var. Så fort han kunde för sin tunga börda, sprang han den korta vägen bort till tallen och klättrade upp. Det var besvärligt, fläksidan måste med. Han hann knappt dra upp fötterna, förrän vargarna var där och började sin hoppdans.



## Officiellt

### KALLELSE

Lördagen den 12 mars 1977 med början kl 18.00 håller estlandssvenska föreningen Svenska Odlingens Vänner

### ÅRSMÖTE

i EESTI MAJA, Vallingatan 34, 1 tr i sal 1, Stockholm (intill Norra Bantorget)

1. *Dagordning enl stadgar*
2. *Övriga frågor*
3. *Film och underhållande inslag*

Efter mötet utlottning av basturökt skinka m. m.

Kaffe serveras till självkostnadspris.  
Hjärtligt välkomna!

Styrelsen för  
Svenska Odlingens Vänner

### ARKIVTRÄFFAR

kl 19-21

#### Ämnen

- 3 jan 1977** Estl.sv. musikafton, Medtag gamla texter och instrument
- 7 febr 1977** Bastubad och simning
- 7 mars 1977** Estl.sv. sömnad, mönster vävteknik och annat tillhörande handarbetsområdet

Välkomna!

### ESTLANDSSVENSKARNAS KRISTNA FÖRENING

inbjuder till:

#### JUL- OCH FAMILJEFEST

söndagen den 2 januari 1977 kl. 14.00

Program med julsånger och minnen från julär därhemma. Lars Lindström visar bilder och berättar under ämnet: "Jag gick en dag där Jesus gick . . ."

Kaffeservering.

#### GUDESTJÄNST

med rektor **Sigfrid Hoas**

söndagen den 23 januari kl. 14.00. Samlingarna hålls i Immanuelskyrkan, Kungsstensgatan 17, Stockholm.

## Rättelser

I förra numret av Kustbon uppgavs att Ivar Poëll hade donerat 25.000 kr till grundplåt i en fond, Hans Pöhls minnesfond. Fondens fullständiga namn är emellertid "Hans och Lydia Pöhls minnesfond för bevarande av det estlandssvenska kulturarvet", och den donerade summan utgör hela fonden.

Fotografierna av Anton Vesterberg i förra numret av Kustbon, s. 15:

A. Vesterberg i Märjamaa 1939. Foto A. Samberg. A. Vesterberg målar Höbring folkskola. Foto A. Samberg. A. Vesterberg dirigerar manskören. Foto möjligen August Bergman.

## Meddelande

Fr o m den 1 januari 1977 är Kustbons och Svenska Odlingens Vännerns adress SOV:s arkiv, Vikingagatan 25, 113 42 Stockholm; tel 08/32 48 78.

### TRANSPORTER och FLYTTNINGAR

utföres till humana priser av  
**ALBERTS EXPRESS**  
Vikingagatan 26

Innehavare: Johannes Lorentz från Runö  
Telefon: 31 80 49 eller 32 37 16

Den här gången var det riktiga vargar, den saken kunde det ej råda något tvivel om. De smög och strök runt, runt, morrade, hoppade, satte sig och stirrade, strök runt igen, reste sig på bakbenen mot trädstammen, fnyste och blottade tänderna i ett elakt grin.

—Ge er iväg, skrek Simon, men då bara blinkade de med ögonen och morrade mera.

Det ljusnade mer och mer, snart trängde de första solstrålarna fram emellan träden, skimrande röda i morgonens lätta dis. En köldrysning gick genom Simon, där han satt på en tjock, slät gren och lutade sig mot stammen. Hur länge skulle han bli sittande här? Det berättades om en präst, som satt i en björk i två hela dagar, medan vargarna låg i ring nedanför och väntade. Men det kanske var rätt åt prästen, för en präst ska inte ränna på skogen och jaga varg.

Simon rös i morgonkylan. Och han hade bråttom till stan och kunde inte sitta här och stirra på gråpälarna. Mätte skogvaktaren komma snart, han var aldeles stel i benen. Kölden kröp och kröp, från grenen där han satt in i honom själv, han skälvyde till och kände, att han måste kasta sitt vatten. Han hade ju tänkt göra det redan på natten, men då kommit in i en så god gång, att han inte hade nänts stanna. Det kom han nu ihåg.

Saken måste klaras av. Med möda reste han sig upp på grenen, stelt och krampaktigt höll han sig fast i en gren intill.

Då viskade tallen något till honom, "Nej du", sade Simon tyst, "inte går det."

Men han ropade i alla fall till vargarna att komma fram. Den ena fnös ljudligt, reste sig och morrade, den andra satt kvar. Den som rest sig sträckte först ut frambenen, sedan bakbenen, ruskade på huvudet och gäspade med den långa tungan hängande ur munnen. Sedan gled den fram till tallstammen, stödde sig mot den och reste sig på bakbenen. Just då kom det varma regnet, rakt i ögon, öron, mun och nos. Ett ögonblick stod den stilla, villrådig, sedan kastade den sig bakåt — Simon tyckte, att den gjorde en kullerbytta i luften — morrade och ylade. Den strök huvudet mot marken, rullade sig och gjorde konst. Den andra reste sig, gick in på sin kamrat och stod stilla med alla sinnen på spänn, medan borsten långsamt reste sig på ryggen på honom. Och plötsligt, som gripen av raseri, kastade den sig över jaktkamraten, bet och slet. Under vilda morranden och tjut for de iväg bort mot skogen, rullade runt, bets, kom på fötter igen och försvann. *Forts.*

## Jan Utas



Då och då får vi glimtar från svenskbybornas verksamhet. Oftast från deras sommarkar i Roma på Gotland. Och då känner vi en stark samhörighet med denna slutna grupp människor, som är våra stamförvanter, men med ett ännu märkligare och stundom ännu hårdare förgånget än det som vi kan berätta om.

Jan Utas var en av de mest kända svenskbyborna. Han var verksam som lärare och författare. Några av hans böcker har presenterats i Kustbon.

Jan Utas avled 13 maj i våras. Hans bortgång innebär en tung förlust för många, för hans hustru och hans barn i främsta rummet, men också för alla

hans vänner. Personligen lärde jag känna honom just som svenskbybo. Vi umgicks, visserligen sporadiskt men icke desto mindre med varaktig behållning av intressanta samtal och diskussioner. Och vi råkades några gånger i egenskap av militärtolkar.

Jag vill för Kustbons läsare ge en presentation av Jan Utas och hans levnadsöde, därför att han var estlandssvenskarnas vän och därför att han var svenskbybo. Och kanske mest därför att han var en märklig och fascinerande människa, trogen mot sina stamfränder och sin uppgift, trofast och god som vän. Därtill pessimist av den förfina sorten, som genomskådat tillvaron, som vidgat sina vyer och fördjupat sitt vetande och som överallt funnit de skuggor som balanserar ljuset.

Jan Utas föddes i Gammalsvenskby i Ukraina den 8 november 1905. Han växte upp i byn på stäppen, stäppen och människorna där – svenskar, tyskar, ryssar – präglade hans tidiga år. Levande skildrar han denna miljö i sina böcker.

Svenskbyborna – med dem även Jan Utas – kom till Sverige 1929. Utas besökte kurser vid lantmannaskola och genomgick folkhögskolan i Sigtuna. 1935 tog han folkskolläraryxamen i Uppsala. Efter tjänstgöring vid folkskolor på olika håll i landet kom han slutligen 1944 till Björklinge norr om Uppsala, där han blev kvar till

sin pensionering 1969. De sista 20 åren i Björklinge tjänstgjorde han vid Centralskolan. Han var tillsynslärare och skolbibliotekarie. Vid sidan om skolarbetet deltog han flitigt i olika utbildningskurser, var uppgiftslämnare för Uppsala Nya Tidning, verkade inom Röda Korset, bl a som ordförande, ledde studiecirkel, bl a i engelska, samt intresserade sig för amatörteater, varvid han både spelade och gav regi.

Kustbons läsare har stiftat bekantskap med åtminstone tre av hans böcker: Svenskbyborna (1959), Ung främling (1961) och Lars Lövfberg, svenskbybo (1965). Dessutom gav han ut Vi från stäppen (1938) samt redigerade Svenskbyborna 25 år i hemlandet (1954) och Svenskbyborna 40 år i Sverige (1969).

Svenskbyborna (1959) är en stor översikt över folkgruppens öden, alltifrån utvandringen till Ukraina i början på 1780-talet till överflyttningen till Sverige 1929 och de tidigare åren här. Hans roman- och novellgestalter har ett markant drag av splittring och svartsyn men är samtidigt helgjutna i sin hållning inför ödet. Den unge främlingen binds omedvetet med starka band vid stäppen, floden, viddernas stjärnätter och de säregna individer som korsar hans väg. Men i sitt medvetna längtar han bort från Dnjeprkröken, till Sverige. Lars Lövfberg befinner sig i Sverige, men han bär på ett arv och på erfarenheter som givit honom klarsyn. Ur denna klarsyn växer trotset och revoltbegäret, pessimismen och resignationen inför oerfarenhet och dumdryghet. Mycket i Jan Utas' böcker har allmängiltighet i fråga om invandrades situation. Friskast framstår dock i läsarens minne de exotiska miljöerna och människorna i Ukraina och Kaukasien.

Mänskligt att döma kom Jan Utas' bortgång för tidigt. Hans verksamhetsiver blomnade ännu för fullt. Han reste mycket (i sällskap med sin hustru Gunvor). Han besökte USA, Canada, Havaii, Mexico, Israel, Egypten och Tunisien. Han gjorde en långresa till Asien: Iran, Indien, Burma, Thailand, Japan och Filippinerna, och han besökte Australien och Nya Zeeland. Till Sovjet var han en gång som tolk och besökte då Kiev,

### JULKLAPPAR

Med detta nummer följer två inbetalningskort för prenumeration på Kustbon och två för medlemskap i Svenska Odlingens Vänner.

Ge bort ett av vardera som julklapp eller present genom att betala in prenumeration och medlemsavgift för någon vän eller anhörig.

Glöm ej att skriva namn och adress på den som skall ha julklappen, ej heller din egen adress när du betalar för egen räkning.

### HUS KÖPES

Villa eller sommarställe köper jag för egen räkning. Tomt utan hus går även bra.  
Alla svar beaktas.  
Svar till: GÖRAN TREIBERG  
Rålambsvägen 72, 112 56 Stockholm  
eller ring: SOV:s arkiv 08/32 48 78

### SAMLARE ÖNSKAR KÖPA ÄLDRE GEVÄR

Ring Anders Larsson  
Tel. 08/717 74 75



## Familjenytt

### DÖDA

- Magdalena Haggansson, född Berens den 28 nov. 1892 på Runö, avled den 8 mars 1976 i Upplands-Väsby.
- Ida Nyman, född Amberman den 23 febr. 1904 på Nuckö, avled den 17 okt. 1976 i Norrköping
- Edla Hallman, född Borrman den 4 febr. 1900 i Rickul, avled den 21 okt. 1976 i Stockholm
- Erich Lillepuu, född den 9 april 1919 i Padise, avled den 12 sept. 1976 i Göteborg.
- Gertrud Rönnberg, född Sjöström den 16 okt. 1907 på Ormsö, avled den 16 okt. 1976 i Stockholm.
- Oskar Vilhelm Stubender, född den 23 nov. 1910 på Nuckö, avled den 28 sept. 1976 i Sundbyberg.



Vår älskade  
**Johan Järnström**  
 \* 12.1.1884  
 har idag stilla insomnat  
 i tron på sin Frälsare  
 Enskede 19 oktober 1976  
 Barn  
 Barnbarn  
 Barnbarnsbarn  
 Syster

*Låt ankar falla!  
 Jag är i hamn.  
 Farväl, I brusande vatten.  
 Jag kastar mig i min Herres famn,  
 Han, som mig hjälpt genom natten.  
 Jag gamla älskade röster känner,  
 Och där jag återfår mina vänner  
 I evighetens ljusa land.*

*Jordfästningen har ägt rum i stillhet.*

Moskva, Leningrad och Riga. Han var ju civilmilitär tolk och förhållsledare med kaptens grad. Dessutom hade han rest i de flesta länder i Europa. När han inte reste ägnade han sig åt sitt stora intresse: Gammalsvenskby och svenskbybornas språk. Han var sysselsatt med slutredigering av sina samlingar när hans verksamhet bröts för alltid.

Jan Utas efterlämnar minnet av en särpräglad och intressant, nyfiken och dynamisk, skeptisk, sympatisk och vänfast människa.

*Edvin Lagman*



Min innerligt älskade Make  
 Vår Käre Pappa  
 Farfar och Svärfar  
**Johan Lundström**  
 \* 10 augusti 1909  
 † 3 september 1976  
 Djupt sörjd och saknad av  
 oss, övrig släkt och många goda vänner  
 MARIA  
 Nils-Erik och Ingrid  
 Conny  
 Maj-Britt och Michael

*Tyst susar träden  
 Kring det sommarhem Du älskat  
 Farväl bugar blommorna  
 Du vårdat så ömt  
 Sjukdom och oro ej mer gör Dig illa  
 Skön blir vilan, som natten ger  
 Gott är att veta  
 Du lider ej mer  
 Tack för allt  
 Make och Far*



Vår kära mor och farmor  
**Johanna Schmidt**  
 har lämnat oss för alltid  
 f. 14.12.1900 i Kunda-Malla  
 d. 3.11.1976 i Palma de Mallorca  
 I djup saknad  
 ERIK och KERSTIN  
 Barnbarnen



Vår kära Syster  
**Maria Sjöman**  
 \* 10 mars 1900  
 har lämnat oss i sorg och  
 saknad.  
 Hässelby 29 augusti 1976  
 SYSKONEN

*Då vi på andra stranden stå,  
 Läggs korset av, det tunga.  
 Oss livets krona skänkes då,  
 Och Jesu lov vi sjunga.*



Min älskade Make  
 vår käre Far och Farfar  
**Paul Thomsson**  
 född i Rickul, Estland 27.6.1898  
 död i Kundby, Rimbo 6.8.1976  
 har i dag lugnt och stilla lämnat  
 oss alla i djup sorg och saknad  
 ELFRIDA  
 Arnold och Naemi  
 Maud  
 Annika Ronny

*Allt vad Du lidit  
 vi ej nog förstått.  
 Men troget Du kämpat  
 och vilan Du nått.  
 Vi ville så gärna  
 behålla Dig kvar,  
 men Ditt livsverk på jorden  
 nu fullbordat var.*



Vår älskade  
**Julia Westerman**  
 född Söderholm  
 \* 27/1 1890  
 † 28/9 1976  
 har i dag hastigt lämnat  
 oss i djupaste sorg.  
 JOHANNES  
 och ELISABETH  
 Syskonbarnen  
 Övrig släkt och vänner

*Jorden är ej det land,  
 Där du skall bo.  
 Ljuvligt en annan strand  
 Vinkar till ro.*



Vår Käre  
**Anton Åkerblad**  
 Född 26/4 1898 i Rickul  
 Död 1/9 1976 i Uttran  
 Har lämnat oss i sorg och saknad  
 ELNA och LARS  
 MANFRED  
 MARGIT och HANS  
 LENNART och MONA  
 INGA  
 BERTIL och CHRISTEL  
 Barnbarn  
 Övrig släkt och vänner

## Bemärkelsedagar

90 år

Johannes Granberg, född den 19 febr. 1887, Nuckö  
 Kristina Vestersten, född Vestersten den 21 febr. 1887, Nuckö

85 år

Alexander Kopparberg, född den 1 jan. 1892, Rickul  
 Lars Rönnberg, född den 4 jan. 1892, Ormsö  
 Gertrud Pikner, född Dahl den 8 jan. 1892, Ormsö  
 Gertrud Stenholm, född Moll den 10 jan. 1892, Ormsö  
 Olga Vesterby, född Treiberg den 21 jan. 1892, Rickul  
 Maria Rönnkvist, född Sandell den 25 jan. 1892, Ormsö  
 Vera Palmkron, född Tannebaum den 29 jan. 1892, Vippal  
 Pauline Berkman, född brun den 9 febr. 1892, Nuckö  
 Johan Fredrik Dreijer, född den 9 febr. 1892, Runö  
 Maria Nyman, född Ekenäs den 15 febr. 1892, Rågöarna  
 Johan Lindblom, född den 21 febr. 1892, Ormsö  
 Anders Salin, född den 22 febr. 1892, Ormsö  
 Maria Stromback, född Sedman den 23 febr. 1892, Nuckö  
 Johan Strandberg, född den 12 mars 1892, Runö  
 Riho Joanurm, född den 13 mars 1892, Kolga  
 Maria Söderlund, född den 20 mars 1892, Ormsö

80 år

Birgitta Öman, född Stenholm den 4 jan. 1897, Ormsö  
 Hans Gärdström, född den 13 jan. 1897, Ormsö  
 Dagmar Marie Anette von Pressentin, född Reinwaldt den 19 jan. 1897, Reval  
 Lars Alros, född den 25 jan. 1897, Ormsö  
 Maria Friberg, född Berggren den 25 jan. 1897, Ormsö  
 Pauline Jakobson, född den 4 febr. 1897, Rickul  
 Anette Pauline Juuse, född Kantas den 9 febr. 1897, Reval  
 Alexander Voldemar Grave, född den 2 mars 1897, Reval  
 Maria Melin, född Jons den 6 mars 1897, Runö  
 Mina Mickelin, född Lindros den 12 mars 1897, Ormsö  
 Olga Vesterholm, född Öström den 12 mars 1897, Rågöarna  
 Lena Lepalaane, född Glaas den 13 mars 1897, Vippal  
 Maria Alberg, född Beckman den 29 mars 1897, Ormsö

75 år

Albert Norrman, född den 2 jan. 1902, Korkis  
 Anders Thomsson, född den 3 jan. 1902, Ormsö  
 Alexander Viberg, född den 5 jan. 1902, Rickul

Elfride Ihrman, född den 31 jan. 1902, Reval  
 Maria Thomsson, född Timmerman den 5 febr. 1902, Ormsö  
 Eskil Johannes Rosen, född den 18 febr. 1902, Nargö  
 Thomas Söderman, född den 27 febr. 1902, Vippal  
 Herman Hallman, född den 18 mars 1902, Rickul  
 Hilda Helene Skönerberg, född Viksten den 21 mars 1902, Nuckö  
 Elvine Lagman, född Heyman den 22 mars 1902, Rickul  
 Elisabeth Vinter, född Klaman den 26 mars 1902, Vippal  
 Katarina Nordsten, född Åkerros den 27 mars 1902, Ormsö  
 Alexander Thomsson, född den 27 mars 1902, Nuckö

70 år

Elin Maria Pikner, född Nieminen den 4 jan. 1907, Ormsö  
 August Heyman, född den 5 jan. 1907, Rickul  
 Meta Simonsson, född Simonson den 5 jan. 1907, Nuckö  
 Gertrud Vaksam, född Lindström den 9 jan. 1907, Ormsö  
 Martha Amalie Kopamees, född den 12 jan. 1907, Nuckö  
 Anders Nygren, född den 24 jan. 1907, Ormsö  
 Erich Vast, född den 27 jan. 1907, Hapsal  
 Olga Blees, född Klingberg den 2 febr. 1907, Rickul  
 Anders Engström, född den 4 febr. 1907, Ormsö  
 Signe Alexandra Wennberg, född Värynen den 5 febr. 1907, Helsingfors  
 Magdalena Algren, född Falk den 18 febr. 1907, Runö  
 Johan Kornblom, född den 26 febr. 1907, Ormsö  
 Margot Movits, född Kaalep den 3 mars 1907, Reval  
 Alide Heldring, född Thomsson den 31 mars 1907, Rickul

60 år

Viktor Fritjof Berg, född den 3 jan. 1917, Reval  
 Runar Alfons Grenfeldt, född den 14 jan. 1917, Rickul  
 August Stahl, född den 14 jan. 1917, Rickul  
 Melanja Landis, född den 26 jan. 1917, Rickul  
 Katarina Nee, född Sjöström den 28 jan. 1917, Ormsö  
 Loreida Nyblom, född Palm den 31 jan. 1917, Ormsö  
 Hans Alström, född den 1 febr. 1917, Ormsö  
 Maria Broman, född Ahlkvist den 4 febr. 1917, Ormsö  
 Andreas Enggrön, född den 5 febr. 1917, Rågöarna  
 Julius Wallimaa, född den 5 febr. 1917, Korkis  
 Alexander Arnold Hallman, född den 15 febr. 1917, Rickul  
 Edla Brandt, född den 2 mars 1917, Nuckö  
 Hans Sandell, född den 2 mars 1917, Ormsö

Arvo Laidna, född den 7 mars 1917, Nargö  
 Edvard Berggren, född den 19 mars 1917, Ormsö  
 Johannes Benholm, född den 20 mars 1917, Ormsö  
 Lars Benholm, född den 20 mars 1917, Ormsö  
 Arvid Westersten, född den 23 mars 1917, Nuckö  
 Zinaida Arula, född Visnapuu den 23 mars 1917, Reval 50 år  
 Evi Ambros, född den 14 jan. 1927, Reval  
 Rudolf Siegvard Mitman, född den 16 jan. 1927, Nuckö  
 Vaike Virve Martinson, född Ilme den 19 jan. 1927, Reval  
 Ingrid Signhild Olsson, född Seeman den 21 jan. 1927, Nuckö  
 Sven Schönberg, född den 23 jan. 1927, Rickul  
 Hilda Katarina Blomman, född den 24 jan. 1927, Ormsö  
 Aino Raudna, född den 25 jan. 1927, Narva  
 Villi Vinter, född den 25 jan. 1927, Korkis  
 Endel Wahemann, född den 28 jan. 1927, Vippal  
 Samuel Fredrik Freiman, född den 31 jan. 1927, Nuckö  
 Greta Erkas, född den 1 febr. 1927, Odensholm  
 Johannes Hedenström, född den 3 febr. 1927, Ormsö  
 Elvine Nyholm, född den 6 febr. 1927, Ormsö  
 Naima Ketta, född den 8 febr. 1927, Reval  
 Hjalmar August Stenberg, född den 9 febr. 1927, Rickul  
 Lydia Julia Löhr, född Förberg den 16 febr. 1927, Ormsö  
 Gottfrid Talback, född den 16 febr. 1927, Nuckö  
 Sven Ingvar Ahlström, född den 17 febr. 1927, Ormsö  
 Erlanda Melita Sjören, född Freiman den 20 febr. 1927, Nuckö  
 Armilde Thomsson, född den 20 febr. 1927, Nuckö  
 Lydia Elvine Förberg, född den 25 febr. 1927, Ormsö  
 Kaljo Lennart Pihlberg, född den 27 febr. 1927, Reval  
 Hilda Ahlberg, född Alkvist den 2 mars 1927, Ormsö  
 Signe Elisabeth Karmrud, född Alström den 5 mars 1927, Runö  
 Vega Kiiin, född den 5 mars 1927, Reval  
 Eduard Peedu, född den 7 mars 1927, Nuckö  
 Heino Kannel, född den 13 mars 1927, Reval  
 Osvald Gottfrid Stahl, född den 15 mars 1927, Rågöarna  
 Sylvia Ingeborg Varik, född Peedu den 17 mars 1927, Nuckö  
 Lembit Link, född den 18 mars 1927, Nuckö  
 Gunnar Albert Jakobsson, född den 19 mars 1927, Rickul  
 Laine Elmere Sirel, född den 23 mars 1927, Nargö  
 Albert Albin Dyrberg, född den 27 mars 1927, Rickul  
 Lars Ahlblom, född den 28 mars 1927, Ormsö